

Vihreä lippu liehuu ja luonto kutsuu päiväkotia Lipstikassa -
kuvaus luontopainotteisuuden ja ekologisuuden näkymisestä
päiväkodin arjessa

Liisa Siurua

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Lapsi- ja nuorisotyö
Sosionomi (AMK)

KEMI 2013

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijä:	Siurua Liisa
Opinnäytetyön nimi:	Vihreä lippu liehuu ja luonto kutsuu päiväkotipäiväkodin arjessa - kuvaus luontopainotteisuuden ja ekologisuuden näkymisestä päiväkodin arjessa
Sivuja (joista liitesivuja):	49 (3)
Opinnäytetyön ohjaaja(t):	Leppälä Sari ja Kähkönen Sari
<p>Opinnäytetyön kuvaus: Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää miten luontopainotteisuus ja ekologisuus näkyvät päiväkodin arjessa. Lisäksi selvitän millaisia luontopainotteisuutta ja ekologisuutta tukevia käytäntöjä päiväkodissa on käytössä? Ja mitkä näistä käytännöistä ovat hyviä, onko toimimattomia tai jotakin mitä voisi lisätä?</p> <p>Teoreettinen viitekehys: Opinnäytetyöni teoriaosuudessa käsitellen kestävästä kehityksestä, lapsilähtöistä ympäristökasvatusta varhaiskasvatuksessa ja luontokasvatusta. Kerron mitä on kestävä kehitys ja lapsilähtöinen ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa, sekä sen, mitä luontokasvatus on, ja miten se voi näkyä päiväkodin arjessa. Teoreettisen viitekehysten valinta perustuu opinnäytetyöni kohteena olevaan päiväkotiin, jossa toiminta perustuu luontopainotteisen ja ekologisen ideologian toteuttamiseen.</p> <p>Opinnäytetyön metodologinen esittely: Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa hankitaan tietoa kokonaisvaltaisesti, suoraan ihmisiltä, esimerkiksi keskustelujen tai havaintojen välityksellä. Aineiston keräsin kyselylomakkeella, jonka lähetin päiväkodin työntekijöille. Lisäksi hyödynsin opinnäytetyössäni päiväkodilla jo olemassa olevaa perehdyttämiskansiota. Teoriatiedon pohjaksi tutustuin lukuisiin kirjoihin ja Internet-lähteisiin.</p> <p>Opinnäytetyön keskeiset tutkimustulokset ja johtopäätökset: Tutkimustulosten perusteella luontopainotteisuus ja ekologisuus näkyvät päiväkodin arjessa muun muassa runsaana ulkoiluna ja retkeilynä, kierrättämisenä ja jätteiden lajitteluna. Kehittämisen tarvetta on tutkimustulosten mukaan kompostoinnin ja kierrättämisen toteuttamisessa.</p> <p>Asiasanat: Luontokasvatus, ympäristökasvatus, varhaiskasvatus, lapsilähtöisyys, kestävä kehitys</p>	

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme:	Social Services
Author:	Siurua Liisa
Thesis title:	Nature and ecology everyday life in day care center
Pages (of which appendixes):	49 (3)
Thesis instructor(s):	Leppälä Sari and Kähkönen Sari
<p>Thesis description: The aim of My bachelor's thesis is to find out how nature and ecology appear in the everyday life of a day care center. In addition, I find out what nature-oriented and ecological practices are used in the day-care center. Which of these practices are good, which are non-functional or is there something that could be added?</p> <p>The theoretical framework: The theoretical part of my thesis deals with sustainable development, child-oriented environmental education in early childhood education and nature education. I explain what sustainable development and child-oriented environmental education in early childhood education is, as well as what nature education is and how it can appear in everyday life in day-care. The choice of the theoretical framework is based on the ideology of day-care center Lipstikka, which is based on nature and the implementation of ecological ideology.</p> <p>Thesis methodology: My thesis is a qualitative study. Qualitative study provides information about the comprehensively directly from people for example through conversations or observations. The material was gathered through a questionnaire sent for the day-care center employees. In addition I used an orientation portfolio of the day-care center. Also a number of books and Internet sources have been used.</p> <p>Thesis main results and conclusions: The results of my study show that nature and ecology appear in everyday life in daycare center Lipstikka. For example there are abundant outdoor activities and camping, recycling, and waste sorting. There also seems to be a need to develop the implementation of composting and recycling.</p>	
<p>Key Words: Nature education, environmental education, early childhood education, child-orientation, sustainable development</p>	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	5
2 YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA	7
2.1 Varhaiskasvatus.....	7
2.2 Ympäristökasvatus	8
2.3 Kestävä kehitys teoriassa ja käytännössä	11
2.4 Vihreä lippu ohjelma.....	14
3 LUONTOPAINOTTEINEN LIPSTIKKA.....	17
3.1 Kuvausta päiväkotia Lipstikasta	17
3.2 Luontokasvatusta ja ekologista lastenkulttuuria	17
3.3 Metsämörri vie luontoon	21
3.4 Vihreä lippu liehuu Lipstikassa.....	22
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	24
4.1 Tutkimuskysymykset	24
4.2 Tutkimusmenetelmät.....	24
4.3 Aineistonkeruumenetelmät	27
4.4 Aineiston analysointimenetelmät	28
5 TUTKIMUSTULOKSIA JA ANALYYSIÄ TULOKSISTA.....	29
5.1 Luontopainotteisuus ja ekologisuus Lipstikan arjessa	30
5.2 Käytännöt joilla tuetaan luontopainotteisuutta ja ekologisuutta päiväkodissa	32
5.3 Hyvät luontokasvatusta ja ekologisuutta tukevat käytännöt Lipstikassa	36
5.4 Kehitettävät käytännöt päiväkotia Lipstikassa.....	39
6 POHDINTA	40
LÄHTEET.....	43
LIITELUETTELO	46

1 JOHDANTO

Kestävään kehitykseen tulisi kiinnittää nykyaikana yhä enemmän huomiota. Pienillä teoilla voidaan säästää koko maapalloa. Kestävä kehitys on sitä, että otetaan ympäristö, ihminen ja talous tasavertaisesti huomioon päätöksenteossa ja toiminnassa. Kaikilla tulisi olla enemmän valmiuksia ja motivaatioita toimia ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin puolesta. (Kestävä kehitys 2013.)

Lasten ympäristökasvatus on muun muassa sellaisten puitteiden luomista lapsille, että he voivat itse muodostaa oman käsityksen luontoa säästävästä ja oikeudenmukaisesta elämäntavasta. Lisäksi lasten ympäristökasvatus antaa lapsille mahdollisuuden hankkia ja käsitellä tietoa sekä saada kokemuksia häntä ympäröivästä ympäristöstä. Lasten ympäristökasvatus on myös sitä, että varhaiskasvattajat antavat lapsille mahdollisuuden oppia luonnon monimuotoisuudesta ja toiminnasta. Varhaiskasvattajat antavat heille myös mahdollisuuden kokea ympäristöä vaalivan toiminnan oikeaksi, miellyttäväksi ja hauskaksi, eikä vain luopumiseksi tai pelkäksi velvollisuudeksi. (Raittila 2011, 210.)

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää miten luontopainotteisuus ja ekologisuus näkyvät päiväkotit Lipstikan arjessa. Lisäksi kartoitan millaisia käytäntöjä heillä on käytössään, joilla he pyrkivät luontopainotteisen ideologian mukaiseen päivähoidon tuottamiseen. Selvitän myös mitkä käytännöistä ovat hyviä, ovatko jotkut kenties toimimattomia ja löytyykö mahdollisia kehittämisideoita. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuottaa myös yleistä tietoa ympäristökasvatuksesta varhaiskasvatuksen kentällä.

Teoreettiseksi viitekehykseksi valitsen lapsilähtöisen ympäristökasvatuksen, luontokasvatuksen, kestävän kehityksen ja Vihreä lippu ohjelman. Nämä kaikki aiheet sivuavat toinen toisiaan ja ovat olennainen osa opinnäytetyöni kohteena olevaa päiväkotia, joten tuntuu luonnolliselta rajata käsiteltävät aiheet näihin.

Sain idean opinnäytetyöstäni mennessäni harjoittelemaan kyseiseen yksityiseen päiväkotiin. Kun menin harjoitteluun, minun oli vaikea saada kunnolla kiinni siitä, mitä päiväkodin tarjoamalla päivähoidolla haetaan. Miksi ja miten se poikkeaa muista päiväkodeista? Silloin ajattelin, että teen opinnäytetyöni kyseiseen päiväkotiin ja selvitän miten luontopainotteisuus ja ekologisuus käytännössä näkyvät ja millaisia

käytäntöjä heillä on käytössään, jotka tukevat kyseisen ideologian toteutumista heidän tuottamassaan päivähoidossa.

Haluan tehdä tämän opinnäytetyön, jotta sekä nykyisillä että mahdollisesti kaikilla tulevilla työntekijöillä olisi yhtenevä käsitys siitä, mikä on päiväkodin tuottaman päivähoidon tarkoitus. Tekemällä opinnäytetyöni saan kartoitettua käytössä olevat luontopainotteista ja ekologista ideologiaa tukevat hyvät käytännöt, joita kaikki työntekijät voivat työssään hyödyntää. Haluan myös opinnäytetyöni avulla lisätä ympäristökasvatuksen näkyvyyttä varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyössäni lähdän liikkeelle teoriaosuudesta, jossa käsittelen varhaiskasvatusta, ympäristökasvatusta, kestävästä kehitystä ja Vihreä lippu ohjelmaa. Katsoin tärkeäksi ottaa nämä aiheet heti aluksi, koska tulen palamaan kyseisiin aiheisiin useaan kertaan opinnäytetyöni edetessä. Jatkan opinnäytetyötäni kuvailemalla opinnäytetyöni kohteena olevaa päiväkotia, sen toimintaa ja toimintaa ohjaavia käytäntöjä. Perustan tietoni sekä kirja- ja Internet- lähteisiin että päiväkodin perehdyttämiskansioon. Seuraavassa luvussa käsittelen tutkimuksen toteuttamista. Tähän lukuun sisällytän kuvaukset tutkimuskysymyksistä, tutkimusmenetelmistä, aineistonkeruumenetelmistä ja aineistonanalysointimenetelmistä. Tässä luvussa käyn ensin yleisesti läpi mitä on kvalitatiivinen tutkimusote teoriassa, ja miten se näkyy omassa opinnäytetyössäni. Lisäksi kuvailen omaa opinnäytetyöprosessiani sekä tutkimusmenetelmiin, aineistonkeruumenetelmiin että aineistonanalysointimenetelmiin sisällytettynä. Viidennessä luvussa käsittelen tutkimustuloksia ja johtopäätöksiä. Tämä luku on opinnäytetyöni analyysiosuus, jossa peilaan saamiani tuloksia teoriaan, ja niiden avulla pohdin miksi keräämäni aineisto joko on tai ei ole samansuuntaista kuin teoria. Viimeisenä lukuna on pohdinta osuus, jossa esitän yleispohdintaa aiheesta, tutkimuseettistä pohdintaa, opinnäytetyön tekemiseen liittyvää arviointia ja omia oppimiskokemuksia.

2 YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

2.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatukseksi kutsutaan pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on lapsen tasapainoisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen. Varhaiskasvatus, jota yhteiskunta järjestää, tukee ja valvoo, koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Tämä varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jossa lapsen omaehtoisella leikillä on keskeinen merkitys. Jotta perheiden ja kasvattajien yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden, tarvitaan vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten yhteistyötä, jota kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi. (Sosiaaliportti 2013.) Sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) että Eeva-Liisa Kronqvistin artikkelissa Varhaiskasvatuksen kehityspsykologinen tausta (2011) kirjoitetaan siitä, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Teosten mukaan lapsen hyvinvointi syntyy siitä, kun häntä arvostetaan ja kuunnellaan. Lapsen kaikinpuolinen hyvinvointi on edellytyksenä hänen kasvulleen, kehitykselleen ja oppimiselleen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11; Kronqvist 2011, 15.)

Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on kasvatustieteelliseen, erityisesti varhaiskasvatukselliseen, mutta myös laaja-alaiseen monitieteiseen tietoon ja tutkimukseen sekä pedagogisten menetelmien hallintaan perustuva kokonaisvaltainen näkemys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Varhaiskasvatuksen keskeinen voimavara on ammattitaitoinen henkilöstö ja sen takia laadukkaan varhaiskasvatuksen kannalta onkin olennaista, että koko kasvatusyhteisöllä ja jokaisella yksittäisellä kasvattajalla on vahva ammatillinen osaaminen ja -tietoisuus. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski ja Nivala (1998) määrittelevät varhaiskasvatuksen vuorovaikutusprosessiksi, jossa lapsi omaehtoisien, elämyksellisten ja kokemuksellisten toiminnan kautta sekä vertaisryhmäkontaktien ja aikuisten tavoitteisen ohjauksen avulla kasvaa aktiivisena toimijana (Hujala, Eeva & Puroila, Anna-Maija & Parrila-Haapakoski, Sanna & Nivala, Veijo 1998, 3).

Varhaiskasvatusta järjestetään valtakunnallisten linjausten mukaisesti varhaiskasvatuspalveluissa, joista keskeisimpiä ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä erilainen avoin toiminta. Varhaiskasvatuspalveluja tuottavat kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat ja seurakunnat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

2.2 Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatustyötä on jo pitkään tehty lasten ja nuorten parissa joko muihin aineisiin tai aiheisiin integroituna tai erillisinä teema- ja toimintapäivinä, -viikkoina tai vuosina. Paljon hyvää tehdään jatkuvasti, mutta monet ovat jääneet pohtimaan työn vaikuttavuutta ja sitä, onko yhden ympäristötempauksen kautta koko ympäristökasvatuksen velvoite hoidettu. Kuitenkin jo ympäristökasvatuksen asema opetussuunnitelmissa pakottaa sekä opettajat että kasvattajat miettimään ympäristökasvatuksen toteuttamista uusin ajatuksin ja toteuttamistavoin. (Cantell 2004, 14.)

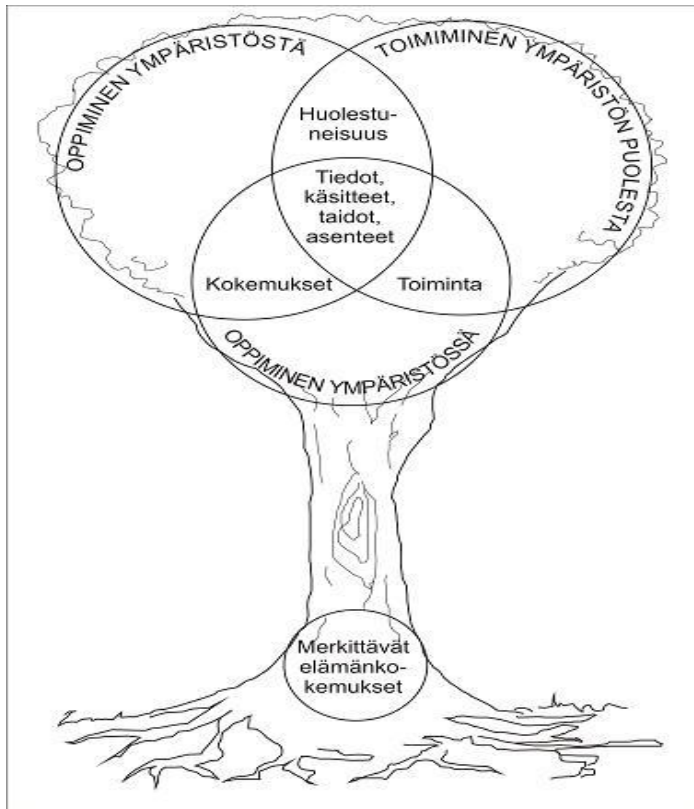
Ympäristökasvatukseksi kutsutaan sellaista kasvatuksellista toimintaa, jonka tarkoituksena on tukea elinikäistä oppimisprosessia siten, että yksilön tai yhteisön arvot, tiedot, taidot sekä toimintatavat muuttuvat kestäväen kehityksen mukaisiksi ja ympäristön huomioon ottaviksi (Suomen ympäristökasvatuksen seura ry 2013).

YK:n määritelmä ympäristökasvatuksen tavoitteista on jaettu kolmeen tavoitteeseen. Ensimmäisenä tavoitteena ympäristökasvatuksessa on kasvattaa ihmiset tietoisiksi taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten ja ekologisten tekijöiden riippuvuudesta toisistaan sekä kaupunki että maalaisympäristössä. Toisena tavoitteena on mahdollistaa kaikille ihmisille sellaisten tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja sitoutumisen saaminen, joita tarvitaan ympäristön suojelussa ja parantamisessa. Kolmantena tavoitteena on luoda koko yhteiskunnalle uusia ympäristöön liittyviä toimintamalleja. (Suomen ympäristökasvatuksen seura ry 2013.)

Ympäristökasvatus on ihmisten kokonaisvaltaista ympäristövastuulliseen elämäntapaan kasvamista. Pienten lasten ympäristökasvatuksen yksi tavoite on kasvattaa pienistä lapsista ympäristövastuullisia kansalaisia. Ympäristökasvatuksen ensimmäinen tavoite on vahvistaa ihmisten tietoa siitä, että ympäristö on ensiarvoisen tärkeä tekijä elämämme ja hyvinvointimme kannalta. Toinen tavoite on ympäristönäkökulmien huomioiminen ja ympäristöstä huolehtiva toiminta. (Raittila 2011, 210.)

Ympäristökasvatuksen juuret pohjautuvat luonnonsuojeluaatteeseen, minkä takia mielikuvat ympäristökasvatuksesta luontokasvatuksena ovat edelleen voimakkaat. Ympäristökasvatus on kuitenkin monitieteinen kasvatuksen osa-alue, jonka ydintä on kysymys ihmisen ja ympäristön suhteesta. Tämän laaja-alaisuuden ymmärtämiseksi on ensin ymmärrettävä ympäristö-käsitteen monet osat. Ympäristökasvatukseen tulee liittää esimerkiksi pohdinnat siitä, miten eettinen, kulttuurinen, poliittinen, ja taloudellinen järjestelmä näkyy ympäristössä ja sen käytössä, sekä millaisia valintoja kuluttajat tekevät, jotta mahdollisimman vähän tarvelisivät ympäristöä. (Raittila 2011, 208–209.)

Yksi käytetyimmistä ympäristökasvatuksen kokonaisuutta kuvaavista malleista on Palmerin (1998) puumalli (kuvio1). Palmerin puumallissa on esitetty kiteytetysti ympäristöopetuksen ja –opiskelun monitahoisuus, joten se on hyvä pohja pohdittaessa ympäristökasvatuksen toteuttamista varhaiskasvatuksessa. Mallin mukaan kaikki merkittävät elämäkokemukset luovat ympäristökasvatuksen perustan ja näin ollen ovat sen juuri. Tämän takia varhaiskasvattajilla on mahdollisuus olla lapsille positiivisina roolimalleina, joiden varassa lapsille kehkeytyy ympäristövastuullisuudesta elinikäinen periaate. (Raittila 2004, 211.)

Kuvio 1. Palmerin puumalli (Helsingin yliopisto 2013.)

Ympäristökasvatuksen sisällöt on esitetty Palmerin puumallissa lehvästönä, joka jakaantuu kolmeen osaan. Nämä sisällöt ovat oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta. Täytyy muistaa kasvatuksen kannalta, että nämä kaikki kolme osa-aluetta ovat keskenään yhtä tärkeitä ja näitä tulisi toteuttaa tasavertaisesti. Ympäristössä oppimisessa olennaisia ovat eri aisteihin ja havaintoihin perustuvat kokemukset ja toiminnot. Alle kouluikäisten oppiminen ympäristössä tapahtuu pääasiassa leikkien, liikkuen ja nuuskien paikkoja. Varhaiskasvattajien vastuulle jääkin järjestää lapsille mahdollisuus tällaiselle toiminnalle. Ympäristössä oppimista tapahtuu sekä rakennetussa ympäristössä että luonnonympäristössä. On yhtä tärkeää käydä lasten kanssa esimerkiksi kaupunkiympäristössä, josta lapset voivat saada kokemuksia erilaisista työpaikoista tai vapaa-ajan paikoista, kuin luonnonympäristössä missä on monenlaisia asioita opittavana. (Raittila 2004, 212.)

Palmerin puumallissa toinen lehvästö on nimetty oppimiseksi ympäristöstä. Tällä tarkoitetaan empiiristä ympäristön tutkimista ja tiedon hankkimista ympäristöstä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissakin on maininta luonnontieteellisestä orientaatiosta, ja siitä, miten havainnoimalla, tutkimalla ja kokeilemalla syvennyttään

elollisen luonnon ilmiöihin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 28). Tällainen tutkiva toiminta, joka suuntautuu luonnontieteisiin, on tietenkin tärkeää pienen lapsen kasvatuksessa. Kolmas osa-alue, osallistuminen toimintaan ympäristön puolesta, sisältää puolestaan vahvan arvokasvatuksellisen näkökulman. Päiväkotien sisäinen kulttuuri tulisikin rakentaa sellaiseksi, että lapset saisivat olla monipuolisesti osallistumassa yhteisön toimintoihin. Kun varhaiskasvattajat valitsevat hyväksyvän ja kaikkia kunnioittavan ilmapiirin sekä oikeudenmukaisuuden ja yhteisöllisyyden periaatteet lähtökohdaksi varhaiskasvatustyössä ja päiväkodin arjen järjestämisessä, niin he voivat kylvää ensimmäisen siemenen osallistuvien, ympäristövastuullisten kansalaisten kasvattamisessa. (Raittila 2004, 217.)

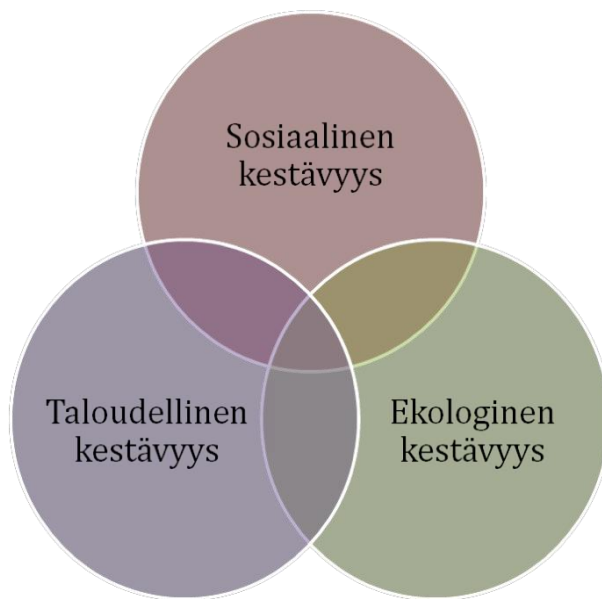
2.3 Kestävä kehitys teoriassa ja käytännössä

Kestävä elämä perustuu toisen ihmisen ja koko maapallon huomioon ottamiseen ja kunnioittamiseen. Kehitys ei saa tapahtua tulevien sukupolvien kustannuksella eikä uhata muiden eliöiden olemassaoloa. Tämä tarkoittaa sitä, että luonnonvaroja on käytettävä kohtuudella ja oikeudenmukaisesti, eikä taloudellisen kasvun kehitys saa olla itsetarkoitus tai jatkua loputtomasti. Kaikille ihmisille on pyrittävä takaamaan samat oikeudet pitkään ja terveeseen elämään, koulutukseen, poliittisiin vapauksiin, ihmisoikeuksiin, luonnonvarojen käyttöön kohtuullisen elintason takaamiseksi sekä väkivallalta välttymiseen. (Wolff 2004, 23–24.)

Kestävän kehityksen takaaminen on kaikkien asia. Jokaisen tulee kantaa vastuuta muista ihmisistä, ympäristöstä ja tulevaisuudesta. Jotta kestävä kehitys voisi tapahtua, se vaatii arvojen muutosta kohti kestävämpää elämäntapaa. Vaikka ympäristöongelmat ovat maailmanlaajuisia, niin ongelmien juuret ovat siitä huolimatta paikallisessa toiminnassa. Siksi ratkaisutkin löytyvät sieltä ja maapallon pelastus voi alkaa omista nurkista. Ei saa luovuttaa, vaikka ratkaisua ympäristöongelmiin ei heti löytyisikään. Jo se olisi hyvä, että muutettaisiin kulutustottumuksia luonnonvaroja säästävämpään suuntaan ja alettaisiin vähentää kulutusta sekä suosia ekologisia tuotteita. Monet ovatkin varmasti huomanneet, että ympäristöongelmat ovat oikeasti todellisia ja asialle täytyy tehdä jotakin. (Kuivanen 1999, 6-8.)

Kestävää kehitystä on käsitelty ensimmäisen kerran YK:n Brundtlandin komissiossa 1987. Tämän komission työstä sai alkunsa prosessi, joka on edennyt vuorovaikutteisesti eteenpäin valtioissa, kunnissa ja kansainvälisissä yhteyksissä. Kestävän kehityksen politiikka on kehittynyt ja muotoutunut pikkuhiljaa yhä kaiken kattavammaksi ja monipuolisemmaksi kokonaisuudeksi. Suomi on menestynyt kansainvälisissä kestävän kehityksen vertailuissa erityisen hyvin. Täällä Suomessa myös monet kunnat ja kaupungit ovat edenneet vahvasti kestävän kehityksen edistämisessä. (Ympäristö 2013.)

Kestävällä kehityksellä on kolme ulottuvuutta Suomen politiikassa (kuvio 2). Kestävän kehityksen käsitettä on käytetty paljon, ja myös väärinkäytetty, monissa eri yhteyksissä ja eri merkityksillä. Nykyisin kestävän kehityksen määritelmässä on usein otettu huomioon sekä ekologinen, taloudellinen että sosiaalinen ja kulttuurinen kehitys. (Wolff 2004, 24.)

Kuvio 2. Kestävän kehityksen kolme ulottuvuutta

Ekologisesti kestävän kehityksen vaativimpia tehtäviä on ilmastonmuutoksen hidastaminen, biologisen monimuotoisuuden eli biodiversiteetin säilyttäminen ja luonnonvarojen kestävä käyttö. Jotta ilmastonmuutosta voitaisiin hidastaa ekosysteemin vaatimalle tasolle, tulisi päästöjä pystyä vähentämään nykytason alapuolelle. Luonnon monimuotoisuus heikkenee kun luonnonympäristöä muutetaan jatkuvasti ja on niin paljon luonnon toimintajärjestelmiä vahingoittavia haitallisten aineiden päästöjä. Jokaisen tulisi muuttaa ympäristöä kuormittavia tuotanto- ja kulutustapoja sekä

edellyttää yhteistoimintaa kehittyneiden maiden ja kehitysmaiden välillä. (Wolff 2004, 24.)

Taloudellisesti kestävä kehitys on tasapainoista kasvua, jonka tavoitteena on säilyttää varoja myös tuleville sukupolville. Taloudellisesti kestävä kehitys on mahdollista ainoastaan silloin, kun ekologinen kehityksemme on kestävällä perustalla. Kestävä talous on myös sosiaalisen kestävyysperustan perusta. Se helpottaa esimerkiksi kohtaamaan vastaantulevia haasteita, kuten väestön ikääntymisestä aiheutuvia sosiaali- ja terveystalouden kasvua. (Ympäristö 2013.)

Sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehityksen tärkein tavoite on siirtää hyvinvoinnin edellytykset sukupolvelta toiselle. Tällä hetkellä maailmanlaajuisista sosiaalisista kestävyistä uhkaavat monet asiat, kuten väestön valtava kasvu, koulutuksen puute ja ongelmat ruoka- ja terveydenhuollossa. Jotta näihin haasteisiin, jotka vahingoittavat myös ekologista kestävyistä, pystyttäisiin vastaamaan, se vaatii tekoja niin yksittäisiltä valtioilta kuin kansainvälisiltä yhteisöiltä. Meillä Suomessa tavoitteet on tietenkin hyvinvointivaltiona ihan erilaiset kuin köyhemmissä maissa. Suomalaisten tavoitteena on esimerkiksi vähentää työttömyyttä ja syrjäytymistä. Kulttuurisen kestävyysperustan vahvistamiseen kuuluu puolestaan vahvistaa erilaisten kulttuuristen ryhmien identiteettiä ja elinvoimaisuutta. Suomessa siihen voidaan pyrkiä vaalimalla luontoa metsineen ja vesistöineen, koska ne ovat kulttuurisesti keskeinen osa identiteettiämme. (Wolff 2004, 25.)

Kestävä kehitys tarkoittaa päiväkotikäisen lapsen kohdalla hyvin konkreettisia asioita. Päiväkodissa kestävä kehitys voi näkyä esimerkiksi niin, että huolehditaan kaverista ja tutkitaan lähiympäristöä sekä opetellaan kestävämpiä arkikäytäntöjä. Päiväkodin arki ja toiminta olisi hyvä järjestää niin, että ympäristöä kuormitettaisiin mahdollisimman vähän ja lapset päästettäisiin osallistumaan päätöksentekoon ja kestävä kehityksen työn toteuttamiseen. Päiväkotien tehtävänä on tukea lasten kokonaisvaltaista kasvua kestäväan elämäntapaan. Sellaiset ihmiset, jotka kantavat vastuuta ympäristöstään ja toisista ihmisistä, osaavat varmasti myös ottaa kestävä kehityksen huomioon arjen valinnoissaan ja työssään. Kestävä kehitys päiväkodin arjessa ei ole mikään ylimääräinen osa, vaan sen tulisi kuulua olennaisena osana päiväkodin arkeen ja näkyä koko päiväkodin toimintakulttuurissa. (Luomi & Paananen & Viberg & Virta 2010, 9.)

Päivähoidossa kestävän kehityksen ekologinen ulottuvuus näkyy esimerkiksi materiaalien valinnassa ja muissa ekologisesti kestävässä valinnoissa. Sekä lapsille että aikuisille luontoelämykset, yhteiset retket, leikit ja laulu ovat aineettomia tapoja ruokkia mieltämme ja lähiluonto tarjoaa materiaalia itseilmaisulle, hiljentymiselle ja leikille. Uusiutuvia, ehtymättömiä luonnonvaroja ovat lapsen oma mielikuvitus ja energia. Taloudellinen kestävä kehitys ohjaa lapsia kulutuskritiikkiin ja pohtimaan esine- ja materiaalivalintoja. Lisäksi taloudellisesti kestäväan kehitykseen voi kiinnittää lasten huomion pohtimalla heidän kanssa esimerkiksi tavaroiden alkuperää ja niiden tekovaiheita. (Suosalo & Tavasti & Van de Kreeke & Lehti & Vannucchi 2008, 11.)

Sosiaalisessa ja kulttuurisessa ulottuvuudessa opetetaan lapsia ymmärtämään alueellisten ominaispiirteiden merkitystä tutustumalla omaan alueperinteeseen ja kulttuurihistoriaan. Lapsia opetetaan myös myönteiseen suhtautumiseen toisia kulttuureja ja erilaisia ihmisiä kohtaan. Lisäksi päiväkodin arjessa on hyvä opetella hyviä tapoja ja toisten huomioonottamista, mitkä ovat osa sosiaalisen kestävän kehityksen tukemisen muotoja. Erilaiset yhteistyössä tehtävät projektit esimerkiksi vanhempien kanssa, luo pohjaa yhteisvastuulliselle toiminnalle. (Päivähoidon kestävän kehityksen toimintaohjelma 2006, 12.)

2.4 Vihreä lippu ohjelma

Vihreä lippu on koulujen ja päiväkotien, oppilaitosten sekä lasten ja nuorten ympäristöohjelma, joka tarjoaa tukea matkaan kohti kestävämpää elämäntapaa. Yksi Vihreä lippu toiminnan päämääristä on kehittää ekoarkea ja lasten ja nuorten osallisuutta. Tämä ympäristöohjelma on osa kansainvälistä Eco-Schools-ohjelmaa, jossa on mukana 25 maata ja noin 9000 koulua ja päiväkotia. Suomessa Vihreä lippua kokeiltiin ensimmäisen kerran kokeiluprojektina vuonna 1998, ja tämän jälkeen se onkin vakiinnuttanut paikkansa ympäristökasvatuksessa. (Joensuu 2004, 146.) Suomessa Vihreä lippua toteuttaa Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry (Sykse) ja Vihreä lippu ohjelman suojelijana toimii kansanedustaja Pekka Haavisto (Vihreä lippu 2013).

Vihreä lippu ohjelmassa on viisi periaatetta, joita toimintaan osallistuvien tahojen tulee toteuttaa. Ensimmäinen periaate on osallisuus, mikä tarkoittaa sitä, että lapset ja nuoret ovat aktiivisia toimijoita projektien suunnittelussa, toteutuksessa sekä tulosten arvioinnissa. Esimerkiksi päiväkodin arjessa lapset otetaan aktiivisesti mukaan suunniteltaessa Vihreä lippu ohjelmaa. Toinen periaate on ympäristökuormituksen vähentäminen, johon pyritään esimerkiksi veden- ja energiankulutuksen sekä jätteiden vähentämisellä. Myös ilmastonmuutokseen on mahdollista kiinnittää huomiota ohjelman puitteissa. Kolmas toiminnan periaate on kestävä kehitys kasvatus osana jokapäiväistä arkea. Neljäntenä on jatkuva parantaminen eli pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen kehitys, joka on laadun kannalta tärkeää. Tähän pyritään nimenomaan asiakkailta saadun palautteen avulla. Viidentenä on yhteisyö ympäröivän yhteiskunnan kanssa. (Vihreä lippu 2013.)

Vihreä lippu ohjelma sisältää kuusi erilaista teemaa, joita ovat vesi, energia, lähiympäristö, jätteiden vähentäminen, yhteinen maapallo ja kestävä kulutus. Yhteisö suunnittelee yhdessä valitsemansa teeman perusteella vuoden kestävä projektin, jonka kautta pyritään vähentämään ympäristökuormitusta, opiskellaan teemaan liittyviä asioita ja verkostoidutaan yhteistyöhön päiväkodin tai koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. Yhteisöt suunnittelevat toimintansa juuri itselleen sopivaksi muistaen, että tärkeintä on, että konkreettista ja monipuolista toimintaa on ympäri vuoden. Jotta yhteisö saa pysyvän vihreän lipun käyttöoikeuden, tulee heidän käsitellä vähintään kolmea teemaa, aina yhtä vuoden kerrallaan, ja näistä kolmesta teemasta kaksi täytyy olla perusteemoja. Perusteemoja ovat vesi, energia ja jätteiden vähentäminen sekä valmiina teemana ohjelmassa on tarjolla myös lähiympäristö ja virikemateriaalina ilmastonmuutos. Toiminta aloitetaan valitsemalla jokin kolmesta edellämainitsemastani perusteemasta, ja kun se on toteutettu onnistuneesti, niin sitten valittavissa on myös joko lähiympäristö tai ilmastonmuutos perusteemojen lisäksi. (Joensuu 2004, 146.)

Ympäristöraati, joka suunnittelee ja ohjaa Vihreä lippu toimintaa päiväkodissa tai koulussa, koostuu päiväkodin tai koulun aikuisista ja esikouluikäisistä yli 5-vuotiaista lapsista. Raati kokoontuu useita kertoja projektien aikana. Raadin tehtävänä on asettaa tavoitteet toiminnalle, suunnitella toiminta ja toteutus sekä seurata projektin oikeanlaista etenemistä. Lopuksi raati arvioi toteutunutta toimintaa ja saavutuksia. Kun yhteisö aloittaa toimintansa, raatilaiset määrittelevät ensin oman lähtötasonsa toimintansa pohjalta ja tekevät sen perusteella toimintasuunnitelman vuodeksi eteenpäin. Suomen

Ympäristökasvatuksen Seura arvioi toimintasuunnitelman ja antaa siitä palautetta yhteisölle sekä tarjoaa yhdessä ohjelman alueellisten edistäjien kanssa osallistujille koulutusta ja neuvontaa projektin eri vaiheissa. Kun toimintavuosi alkaa olla lopussa, raatilaiset tekevät Suomen Ympäristökasvatuksen Seuralle raportin muodossa loppukartoituksen. Suomen Ympäristökasvatuksen Seura arvioi loppuraportin, ja mikäli päiväkotit tai koulut on onnistunut tavoitteissaan, he saavat tunnustukseksi käyttöönsä Vihreä lipun. Vihreä lippua voidaan anoa ensimmäisen kerran vuoden toiminnassa mukana olemisen jälkeen raporttoimalla toiminnasta Suomen ympäristökasvatuksen Seuraan. Lipun myöntämisestä päättää valtakunnallinen Vihreä lippu- toimikunta ja lipun käyttöoikeus on voimassa 18kk lipun myöntämisestä. (Joensuu 2004, 147–148.)

3 LUONTOPAINOTTEINEN LIPSTIKKA

3.1 Kuvausta päiväkotia Lipstikasta

Päiväkotia Lipstikka on yksityinen, 51–60 paikkainen, sisaruspäiväkotia Iin Tilkkasenharjussa. Lipstikassa tarjotaan päivähoitoa ja esiopetusta 0-6- vuotiaille lapsille. Päiväkodin toiminta painottuu luonto- ja ympäristökasvatukseen, johon päiväkodin sijainti metsän keskellä antaa hyvät mahdollisuudet. Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman mukaan Lipstikassa tarjotaan lapsille mahdollisuus luonnon-läheiseen ja kodinomaiseen hoitopaikkaan, jossa toimintaa ohjaa käsitys lapsesta, joka tarvitsee paljon tilaa liikkua sekä mahdollisuuden tyydyttää uteliaisuuttaan ja tiedonhaluaan. Lipstikassa toteutetaan päivähoitoa sellaisten arvojen sanelemana, joiden tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja taata lapsille kasvuympäristö, jossa vallitsee kiireetön ja turvallinen ilmapiiri. Päiväkodissa esille nousevia arvoja ovat luontokasvatus ja ekologisuus, kokemuksellisuus ja toiminnallisuus, omaehtoinen leikki ja yhteisöllisyys. (Pöyskö 2012, 3 ja 5.)

Perehdyttämiskansion mukaan Lipstikassa sekä henkilökunta, lapset että vanhemmat toimivat aktiivisesti Vihreä lippu -ohjelmassa, jonne tehdään vuosittain toimintasuunnitelma ympäristön säästämiseen liittyvän teeman mukaisesti. Päiväkodista raportoidaan vuosittain toteutuneesta toiminnasta Suomen Ympäristökasvatuksen Seuraan, joka valvoo Vihreä lippu -ohjelman toteutumista. Lipstikan varhaiskasvatussuunnitelma perustuu varhaiskasvatuksen valtakunnallisiin linjauksiin v.2002 ja Stakesin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin v.2003 sekä Iin kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Päivähoidon laadun ja toiminnan valvomisesta vastaa Iin kunta. (Pöyskö 2012, 3.)

3.2 Luontokasvatusta ja ekologista lastenkulttuuria

Ympäristökasvatuksen ja luontokasvatuksen käsitteet ovat lähellä toisiaan ja ne saattavat välillä aiheuttaa sekaannusta. Kummallekaan termille ei ole yksiselitteistä määritelmää. Ympäristökasvatus voidaan ymmärtää laajempänä kokonaisuutena, johon sisältyy vastuulliseen kulutuskäyttäytymiseen ja kestäväan elämäntapaan liittyvä

opastus. Tällä tavoin määriteltynä luontokasvatus on ympäristökasvatuksen alakäsite. Luontokasvatuksen tarkoitus on mahdollistaa lapsen tunnesiteen luominen luontoon. Lapsen tuntiessa luonnon läheiseksi, hän haluaa toimia sitä säästären. Omakohtaiset kokemukset; havainnot, oivallukset ja elämykset, ovat avainasemassa luontosuhteen syntymisessä. Luontokasvatukseen kuuluu myös luontotietouden lisääminen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että lapsen tutustuessa luontoon hänen kysymyksiinsä vastataan. Tärkeää on antaa lapselle tilaisuus tutkia ja tehdä löytöjä itse. Kerrottaessa lapselle ilmiöiden välisistä yhteyksistä, oppii hän ymmärtämään myös oman toimintansa vaikutuksen asioihin. Luontokasvatus ole erillinen kasvatuksen osa-alue tai oppiaine, jonka opettaminen ja toteuttaminen kuuluisi jollekin viralliselle taholle kuten päiväkodille. Luontokasvatus ei ole myöskään pelkkää kompostointia, kierrätystä tai jätteen lajittelua. Luontokasvatuksessa on loppujenlopuksi kyse vain yhdessäolosta, vuodenkierron ja luonnonilmiöiden seuraamisesta, elämän asenteesta ja niistä kaikista päivittäisistä valinnoista joista arkemme koostuu. (Tuomaala 2002, 10.)

Luonnossa liikkuminen tukee lapsen kokonaiskehitystä. Luonto on kuin jumppasali, jossa lapsi voi kiipeillä, hyppiä tai tasapainoilla. Tällöin hänen motoriikkansa, koordinaatiokykynsä ja tasapainonsa kehittyvät. Käden ja silmän yhteistyö ja hienomotoriikka kehittyvät kun metsästä poimii marjoja tai kukkia. Luonnossa kulkiessa myös kokonaisuudet ja syy-seuraussuhteet avautuvat lapselle ja ongelmanratkaisukyky paranee, kun rakennellaan erilaisia leikkejä. Luonnossa lapsen mielikuvitus kehittyy ja luovuus ja toiminta aktivoituvat. Ei siis ole ihme, että lapset rakastavat luonnostaan risuja ja kivikoita, lätäköitä ja ojanpientareita. (Tuomaala 2002, 17–18.)

Oppia luonnon kokonaisvaltaisuudesta kutsutaan ekologiaksi. Elämän osana ovat niin kasvit kuin eläimetkin, eloton luonto ja ilmasto. Kun tarkkailemme maapallomme ilmiöitä, hahmotamme lajimme paikan kokonaisuudessa. Ekologinen elämäntapa on kulutuskritiikkiä, esine- ja materiaalivalintojen pohdintaa. Ei luopumista, vaan elämän laatua rikastuttava valinta. (Suosalo & Tavasti & Van de Kreeke & Lehti & Vannucchi 2008, 12.)

Ekologinen lastenkulttuuri on ympäristökasvatusta, jonka päämääränä on välittää arvoja, jotka ohjaavat ihmisiä kunnioittamaan maapallon elämää. Ekologisen lastenkulttuurin toiminnan perusteena on kestävän kehityksen ihanne; sosiaalisesti,

kulttuurisesti ja ekologisesti tasapainoisen tulevaisuuden luominen. Tässä toiminnassa aikuiset määrittelevät puitteet, mutta itse toiminta lähtee lapsista. Lapset saavat itse valita materiaalit ja aiheet, ja luomistyö on lapsen itsensä ohjaama prosessi, johon aikuinen pääsee osalliseksi. Ekologinen lastenkulttuuri on lasten omaa kulttuuria, leikkimistä ja elämän tarkkailua vaalivaa toimintaa. Siinä pidetään tärkeänä jakamisen iloa ja yhteistyön voimaa sekä ymmärretään ruohonjuuritason tärkeys. Ekologinen lastenkulttuuri arvostaa pientä ja vähäistä. Se korostaa sitä, ettei lapsi tarvitse ylettömiä määriä materiaalia ollakseen onnellinen. Ekologisen lastenkulttuurin tavoitteena on tuottaa vihreitä maapallon asukkaita ja kestävän kehityksen arvoja lasten maailman kautta. (Suosalo ym. 2008, 8, 12 ja 21.)

Nykyinen kulutusyhteiskunta perustuu uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöön. Siis sellaisten luonnonvarojen käyttöön, jotka eivät kierrä tai hajoa muuttuen mullaksi, vaan kasaantuvat valtaviksi jätevuoriksi. Ympäristöön kertyy paljon erilaisia kemikaaleja ja ilmansaasteita, jotka haavoittavat kulttuuriamme. Ihmislaji on kulkeutunut yhä kauemmaksi asioiden alkuperästä, mihin osaltaan on vaikuttanut kaupungistunut elämäntapamme, esinetuotannon teollistuminen ja jatkuva uutuuksien palvonta. Hankimme materiaa helpommin, vaikka emme sitä välttämättä tarvitsisikaan. Emme ehkä ajattele niin paljon tuotteiden alkuperää, eli sitä missä ja miten ne on valmistettu. Kyseenalaistaminen ja maalaisjärjen käyttö on sallittua ostoksia tehdessä. (Suosalo ym. 2008, 11.)

Perehdyttämiskansion mukaan päiväkotit Lipstikan ideologiaan kuuluu olennaisesti kestävän kehityksen periaatteiden noudattaminen. Päiväkodin arjessa kestävä kehitys näkyy konkreettisina arjen valintoina, kuten kierrätyksenä, ympäristöystävällisten pesuaineiden ja ekologisen ravinnon suosimisena sekä energian ja veden säästämisenä. Sekä lapset että aikuiset osallistuvat kansainväliseen Vihreä lippu -toimintaan ja ruokataloudessa suositaan lähi- ja luomuruokaa. Myös terveellisiin ruokailutottumuksiin pyritään kiinnittämään jatkuvasti huomiota ja näissä tilanteissa kasvattaja toimii lapsille roolimallina. Päiväkodin perehdyttämiskansiosta kävi ilmi, että Lipstikassa ruoka valmistetaan itse päiväkodin keittiöllä ja raaka-aineet ovat pääosin luonnonmukaisesti tuotettuja (Pöyskö 2012, 4 ja 11). Tutkimusten mukaan terveellisyys, turvallisuus ja maku ovat suurimpia luomutuotteiden käyttöön vaikuttavia motivaatioita kuluttajien mielestä. Nykyisin luomuruokaa on tarjolla sekä vähittäiskaupoissa, erikoiskaupoissa, marketeissa että suoraan tilalta ostettuna. Luomutuotteiden markkinoinnissa käytetään

erilaisia luomumerkkejä, jotka kertovat kuluttajille tuotteen olevan tuotettu EU:n luomusäädösten mukaisesti tai vastaavanlaisesti. Valvontaviranomaisen tunnus puolestaan kertoo valvovasta viranomaisesta tai laitoksesta. Suomessa luomutuotteita valvovia viranomaisia ovat mm. Elintarviketurvallisuusvirasto Evira ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset eli ELY-keskukset. Kun tuotteen maatalousperäisten raaka-aineiden painosta vähintään 95 % on tuotettu luonnonmukaisesti, tuotetta voidaan kutsua luomutuotteeksi. (Lahti 2012, 38–39.)

Luontokasvatus on pääideologia, johon kaikki Lipstikan toiminta pohjautuu. Perehdyttämiskansion mukaan päivähoidossa toteutetaan säännöllisesti Suomen Ladun Nuppus-, Mytys- ja Metsämörritoimintaa sekä talvella Muumihiihtokouluja. Näiden puitteissa, ja muutenkin, lähiluontoon retkeillään keväästä syksyyn useasti viikossa. Lapset nähdään oman ympäristönsä aktiivisina jäseninä ja heidät otetaan mukaan toiminnan arviointiin ja suunnitteluun, jolloin lapsille kehittyy kiinteä luontosuhde ja ymmärrys ympäröivästä luonnosta. Lipstikassa siirretään pihalle monia sellaisia toimintoja, jotka perinteisessä päivähoidossa toteutetaan sisätiloissa. (Pöyskö 2012, 4–5.)

Päiväkodin perehdyttämiskansiossa korostetaan moneen kertaan luonnon läheisyyden merkitystä ideologian mukaisen toiminnan toteuttamisen onnistumiseksi. Metsän elämän kokeminen suo lapsille yhteyden alkuperäiseen luontoon. Lipstikassa ulkoilu säällä kuin säällä ympäri vuoden antaa lapsille elämyksiä ja seikkailuja. Kiintyessään lähiympäristöönsä, lapsi suojelee sitä aikuisenakin ja jatkuvuuden periaatteiden mukaisesti lapsena kerätyt luontokokemukset muodostavat tärkeän pohjan luontosuhteelle aikuisena. Lipstikan sijainti aivan metsän vieressä antaa mahdollisuuden hyvän luontosuhteen syntymiselle. (Pöyskö 2012, 6.)

Lapsen mielikuvitus kehittyy rajattomasti omakohtaisten luontokokemusten sekä siihen liittyvän omaehtoisen leikin kautta. Lipstikassa toteutetaan omaehtoista leikkiä, jossa lapset keksivät leikin itse ja toimivat siinä oman mielikuvituksensa voimin. Aikuisia on ohjattu huolehtimaan siitä, että lapset saavat leikkiä omaehtoisesti joka päivä. Myös luonto virittää lasten mielikuvitusta ja houkuttelee heitä mielikuvitusrikkaisiin leikkeihin. (Pöyskö 2012, 9.)

Vapaa leikki, eli lapsen omaehtoinen leikki kehittää lapsen oppimisvalmiuksia paremmin kuin mikään muu toiminta. Leikki muovaa lapsen minäkuvaa ja itsetuntoa, parantaa lapsen keskittymiskykyä ja opettaa lapselle abstraktia ajattelua. Myös kädentaidot, motoriset taidot, ongelmanratkaisukyky, matemaattiset taidot ja ennen kaikkia lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät toisten lasten kanssa leikkiessä (Meidän Perhe 2009.) Lasten leikkiessä myös heidän mielikuvituksensa kehittyy, koska leikki on toimintaa mielikuvituksessa ja mielikuvien avulla. Leikkiessään he arvioivat mikä on totta ja mikä ei, ja muodostavat samalla vahvempaa ja syvempää näkemystä todellisuudesta. Usein lasten leikeissä tuoli voi olla esimerkiksi juna ja sanko voi olla rumpu, vaikka lapset itsekin ymmärtävät, ettei niin voi olla todellisuudessa. (Vähänen 2004, 46.)

Lasten omaehtoiisiin, luoviin leikkeihin, lapset keksivät itse sisällön ja muodon. Lapset muovaavat arjen tapahtumia itselle sopivaan -ja leikkiin sopivaan muotoon kokemustensa, elämystensä ja käsitystensä pohjalta. Omaehtoisen leikin aiheet pohjautuvat todellisuuteen, mutta lapset eivät kuitenkaan leikkiessään kopio arkea, vaan tulkitsevat sitä. Leikkiessään he ilmaisevat keskinäisiä suhteitaan, ajatuksiaan, tunteitaan ja toiveitaan. Yleensä lapset valitsevat leikin aiheeksi itselleen tärkeän ja läheisen teeman. Samalla kun lapsi leikkii, hän analysoi todellisuutta omassa mielikuvituksessaan. (Vähänen 2004, 41.)

3.3 Metsämörri vie luontoon

Metsämörri-satuhahmon isä oli Gösta Frohm, (26.12.1908–23.09.1999), ruotsalainen urheilu-upseeri, joka oli erityisen huolestunut ruotsalaisten suhteesta luontoon. Hänen mielestään kaupungistumisen myötä lapset olivat alkaneet vieraantua luonnosta. Hän halusikin ohjata lapset leikkimään kallioille, metsiin ja vesien äärelle parkkipaikkojen ja katujen sijaan. Frohm loi hahmon, joka sai nimekseen Metsämörri ja koulun, joka oli metsämörrikoulu. Koulun päätavoitteiksi muotoutuivat jo heti alussa leikki, luonnosta huolehtiminen ja luonnon tutkiminen. (Nikkinen 2001, 11.)

Metsämörri on metsässä asuva leikki- ja satuhahmo, joka opettaa lapsille luonnon suojelua. Hän on luonnon kunnioittamisen vertauskuva. (Cantell 2004, 126.) Päiväkodin perehdyttämiskansiossa oli kuvattu millainen hahmo Metsämörri on, ja miten se lapsiin

vaikuttaa. Kansiossa kuvattiin Metsämörriin opettavan lapsia satujen, leikkien ja laulujen avulla, lapsille luonnollisella tavalla oppia ja heidän mielikuvituksensa kautta. Metsämörrihahmo voi olla esimerkiksi mörriksi pukeutunut aikuinen tai Metsämörriin näköinen käsinukke, joka kohtaa lapset metsässä. Perehdyttämiskansiosta kävi ilmi myös se, että mörriretkillä lapset tutkivat metsän eliöitä, leikkivät, vievät lahjoja metsän asukkaille ja jakavat mörrin kanssa sen, mitä ovat metsästä löytäneet. Metsämörri toiminnan ajatuksena on tehdä metsässä olemisesta lapsille luonnollista ja saada heidät viihtymään luonnossa kaikkina vuodenaikoina, säällä kuin säällä, ympärivuoden. (Pöyskö 2012.)

Suomeen Metsämörritoiminta saapui vuonna 1992 kun Suomen Latu teki sopimuksen Friluftsrämjandet- ulkoilujärjestön kanssa toiminnan kehittämiseksi suomenkieliseksi. Sitten Metsämörrikouluja on perustettu useita ympäri suomen. Metsämörritoimintaa voivat järjestää sellaiset yhdistykset ja yhteisöt, joissa on Metsämörrikoulutuksen käyneitä ohjaajia. (Cantell 2004, 126.)

Lipstikassa Metsämörritoiminta on olennaisena osana päiväkodin arkea. Siellä 0-3-vuotiaat lapset ovat mörriretkillä Nuppusia, jotka tutustuvat lähimetsikön ihmeisiin kaikilla aisteillaan yhdessä tutun ja turvallisen hoitajansa kanssa. Metsässä Nuppuslapset saavat harjoitella kävelemistä ja juoksemista vaihtelevassa maastossa tai tutustua maastoon ihan varvikon tasolla ryömien ja kontaten. Luonnossa liikkuminen ja ulkoilu myös edesauttavat Nuppusten hyvinvointia. 3-4- vuotiaat Myttyset tekevät Lipstikassa paljon seikkailumielisiä retkiä lähimaastoon. Lasten mielikuvitusleikeissä on mukana oksat, risut, kävyt, puut ja muut luonnossa olevat materiaalit. Suuri lähimetsä antaa tilaa sekä omiin leikkeihin että yhteisleikkien opetteluun. Lipstikassa 5-6- vuotiaiden Mörrien jumppasalina ja seikkailuratana toimii metsä, johon lapsilla on helppo päästä ja jossa he saavat kiipeillä, hyppiä ja juosta. Metsään syntyy käden käänteessä erilaisia majoja ja yhteisiä leikkejä, joissa jokaisella lapsella on oma tärkeä roolinsa. Metsämörri-hahmo opastaa Mörrejä luonnonilmiöiden ja elävän luonnon tutkimiseen innostavalla tavalla. Mörrit ovat myös kokeneita eränkävijöitä ja silloin tällöin he keittävät ruoan metsässä yhdessä ohjaajiensa kanssa. (Pöyskö 2012, 6.)

3.4 Vihreä lippu liehuu Lipstikassa

Olennainen osa päiväkotia Lipstikan toimintaa on kestävän kehityksen toteuttaminen. Perehdyttämiskansion mukaan päiväkodissa kestävä kehitys näkyy konkreettisesti arjen valinnoissa, kuten kierrätyksessä ja energian- ja veden säästämässä. Lipstikassa lapset ja aikuiset osallistuvat Vihreä lippu toimintaan. Ympäristöystävällisen elämäntavan omaksuminen alkaa henkilökohtaisen luontosuhteen muotoutumisesta ja osallistumisesta päiväkodin ekologiseen arkeen. Lapset saavat silloin tällöin kulloisenkin Vihreä lippu teeman mukaisia kotitehtäviä ja info-paketteja, ja vanhemmille järjestetään teemailtoja Vihreä lipun merkeissä. Kaikki päiväkodin työntekijät ovat tutustuneet perusteellisesti Vihreä lippu toiminnan periaatteisiin ja osaavat toimia aktiivisesti sen mukaisesti yhdessä lasten, vanhempien sekä yhteistyökumppaneiden kanssa. Vihreä lippu tiimiin kuuluvat ohjaajat osaavat neuvoa ja ohjata muita kestävään kehitykseen liittyvissä asioissa ja tiimiläiset suunnittelevat yhdessä lasten ja muiden raatilaisten kanssa Vihreä lippu toimintaa. Lipstikassa Vihreä lippu tiimiin kuuluu kolme työntekijää ja nämä samat työntekijät ovat myös osa raatia. (Pöyskö 2012, 4.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuskysymykset

Laadin opinnäytetyöhöni liittyvän kyselyn kysymykset teorian ja tutkimuskysymysteni pohjalta. Valitsin opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiksi seuraavat;

1. Miten luontopainotteisuus ja ekologisuus näkyvät päiväkodin arjessa?
2. Millaisia luontopainotteisuutta ja ekologisuutta tukevia käytäntöjä päiväkodissa on käytössä? Ja mitkä näistä käytännöistä ovat hyviä, onko toimimattomia tai jotakin mitä voisi lisätä?

4.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen ja kohdetta pyritään kuvamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Yksi kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisistä piirteistä on se, että kohdejoukko valitaan tarkoituksen mukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2010, 160 ja 164.) Oman opinnäytetyöni kvalitatiivinen tutkimusote näkyykin siinä, että olen tarkoin valinnut ja rajannut opinnäytetyöni kohteeksi yhden päiväkodin, jonka työntekijöille lähetin kyselylomakkeen. Kyselylomakkeessa kartoitettiin nimenomaan kyseiseen päiväkotiin liittyviä asioita. Kvalitatiivinen tutkimus on yksi tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus, jossa pyritään ymmärtämään tutkittavan kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. Laadullista tutkimusta voidaan toteuttaa monella erilaisella menetelmällä, joissa yhteisenä piirteenä korostuu muun muassa kohteen esiintymisympäristöön ja taustaan, kohteen tarkoitukseen ja merkitykseen sekä ilmaisuun ja kieleen liittyvät näkökulmat. (Jyväskylän yliopisto 2013.)

Laadullista tutkimusta voidaan luonnehtia jatkuvaksi päätöksentekotilanteeksi tai ongelmanratkaisusarjaksi, sillä tutkimusongelma ei välttämättä ole täsmällisesti

ilmaistavissa heti tutkimuksen alussa, vaan se täsmentyy koko tutkimuksen ajan (Kiviniemi 2010, 71). Itsellä tuli jatkuvasti opinnäytetyön edetessä eteen mielenkiintoisia ideoita opinnäytetyöhöni liittyen, mutta olennaista on löytää juuri ne johtavat ideat, joihin nojaten tutkimuksellisia ratkaisuja tehdään (Kiviniemi 2001, 71). Myös tutkimusasetelman rajaaminen tuotti itselleni vaikeuksia, mutta ohjauksen avulla sain aiheeni rajattua hyvin. Laadullisessa tutkimuksessa on tarkoituksenmukaista osata rajata sekä ongelmanasettelua että tulkintaa. Varsinaiseen tutkimusraporttiin ei ole tarkoitukseen yrittää sisällyttää kaikkea sitä aineistoa, jonka on kerännyt tai tutkimustaan tehdessä nähnyt tai kuullut. Tulkinnallinen rajausta taas näkyy tutkijan omien intressien ja tarkastelunäkökulmien kautta. Laadullinen aineisto ei sellaisenaan kuvaa koko todellisuutta, vaan todellisuus välittyy lukijoille tulkinnallisten tarkasteluperspektiivien välittämänä. (Kiviniemi 2001, 72.) Opinnäytetyössäni olleeseen kyselyyn sain monenlaisia ja laajojakin vastauksia, mutta olen poiminut tutkimustuloksiin sellaisia aihe – ja asia kokonaisuuksia, joiden katsoin olevan merkityksellisiä tutkimuskysymysteni kannalta.

Aloitin opinnäytetyöni aiheen pohdiskelun keväällä 2012. Silloin tiesin vain sen, että haluan tehdä opinnäytetyöni liittyen lapsiin ja nuoriin, sillä edellytyksenä lastentarhanopettajan kelpoisuuden saamiselle vaaditaan opinnäytetyön tekemistä liittyen lapsiin ja nuoriin. Samaan aikaan kun pohdiskelin opinnäytetyöni aihetta, aloitin harjoittelun päiväkodissa, johon loppujen lopuksi opinnäytetyöni tein. Aiheen valinta osoittautui helpoksi sen ajankohtaisuuden takia, mutta rajaaminen tuotti vaikeuksia. Oli jotenkin vaikea saada valittua millaista tutkimusmenetelmää käytän ja kuinka kerään aineistoni. Toisaalta se, että päätin tehdä opinnäytetyöni vain yhteen päiväkotiin tutkien sen toimintatapoja ja käytäntöjä, helpotti sitä ratkaisua, että opinnäytetyöstäni tuli kvalitatiivinen tutkimus. Opinnäytetyöni on ensimmäinen tutkimus, jonka olen koskaan tehnyt. Aluksi meni paljon aikaa siihen, että opiskelin tutkimuksen tekemiseen liittyviä asioita ja koin hankalaksi sen, että väillä oli pitkiä aikoja, jolloin opinnäytetyöni ei edennyt laisinkaan. Yllättävää opinnäytetyön tekemisessä oli se, että siihen meni niin kauan aikaa.

Teoria osuuden tekeminen oli todella mielenkiintoista ja opettavaa. Koin sen helpoimmaksi osa-alueeksi koko opinnäytetyöprosessissani. Aiheeseen liittyvää kirjallisuutta oli hyvin saatavilla ja myös Internet lähteitä oli käytettävissä. Jonkin verran teoria osuutenikin välillä lipsui pois aiheesta, mutta loppujen lopuksi sain aiheeni

rajattua hyvin. Teoreettiseksi viitekehykseksi valitsemani aiheet koin erittäin tärkeäksi ajatellen opinnäytetyöni kohteena olevaa päiväkotia, jossa ekologisuudella ja luontokasvatuksella on suuri rooli. Teoria osuuteni sain tehtyä yllättävän nopeasti.

Mielenkiintoisinta koko opinnäytetyöprosessissa oli mielestäni tulosten saaminen ja niiden läpi käyminen. Oli todella yllättävää huomata kuinka samaa mieltä työntekijät olivat päiväkodin toimintaa ohjaavista käytännöistä. Itselleni oli tullut päiväkotiin harjoitteluun mennessä sellainen kuva, etteivät työntekijät oikein itsekään tiedä tarkasti mitä heiltä odotetaan. Kun luin uudestaan ja uudestaan kyselyn tuloksia läpi, niin hämmästyin aina siitä, kuinka paljon päiväkodissa tehdään luontopainotteisuutta ja ekologisuutta tukevia asioita. En ollut koskaan aikaisemmin kuullutkaan tällaisesta päiväkodista, joten tutkimusmatka tähän maailmaan on ollut todella opettava. Olen oppinut opinnäytetyöprosessin aikana todella paljon uusia asioita sekä teorian että tutkimustulosten kautta luontopainotteisuudesta ja ekologisuudesta. Uskon niistä asioista olevan erityisen paljon hyötyä sekä nykyisessä työssäni lastentarhanopettajana että omassa arjessani perheenäitinä. Olen huomannut käyttäväni monia oppimiani asioita jo nyt työssäni ja kotonani.

Tunteeni ovat vaihdelleet laidasta laitaan opinnäytetyöprosessin aikana. Välillä on ollut onnistumisia ja ilon hetkiä ja toisinaan turhautumista ja väsymystä. Alussa oli helpotus kun sain aiheen päätettyä ja materiaalia oli saatavilla yllättävän hyvin. Sitten täytyi alkaa laatia kyselylomaketta teorian ja tutkimuskysymysten pohjalta. Kyselylomakkeen laadinnassa oli vaikeinta osata rajata kysely niin, ettei siihen tulisi opinnäytetyön tutkimuskysymysten ja teorian kannalta epäolennaisia asioita. Kyselylomakkeen laatiminen vei aikaa ja turhautuminen oli välillä lähellä. Nyt ajateltuna kaikista haastavinta opinnäytetyöprosessissa oli tulosten analysointi ja kieliasun tarkistus. Koin jotenkin niin, että itse on ikään kuin sokeutunut omalle tekstilleen ja tyylilleen kirjoittaa, ettei enää huomaa virheitä. Sen vuoksi pidän erittäin tärkeänä, että opinnäytetyön luetuttaa jollakin ulkopuolisella, jolle teksti ei ole ennestään tuttua.

Loppujen lopuksi opinnäytetyön tekemiseen kului hieman yli vuosi.

Aika tuntuu kuluneen todella nopeaa, vaikka välillä tuntuikin, etten saa työtäni valmiiksi koskaan. Vaikeaa oli päättää milloin lähettää työ arvioitavaksi. Myönnän, että on ristiriitaiset tuntemukset. Toisaalta olo on väsynyt, mutta onnellinen. Toisaalta jännittynyt ja odottava ennen lopullista arviointia.

4.3 Aineistonkeruumenetelmät

Yksi tapa kerätä kvalitatiiviseen tutkimukseen aineistoa on tehdä kysely (Hirsjärvi ym. 2010, 193). Valitsin opinnäytetyöni aineistonkeruumenetelmäksi kyselyn (LIITE 2), jonka lähetin päiväkodin työntekijöille. Laadin kyselyn survey-menetelmällä, mikä tarkoittaa sitä, että aineisto kerätään standardoidusti ja kohdehenkilöt muodostavat otoksen tietystä perusjoukosta. Kun aineistoa kerätään standardoidusti, niin jokaiselta vastaajalta kysytään samaa asiaa täsmälleen samalla tavalla. (Hirsjärvi ym. 2010, 193.) Laadin kyselylomakkeen tutkimuskysymysteni ja teoriani pohjalta, ja jaoin sen kolmeen teemaan. Kustakin teemasta oli muutama kysymys, joita kysyin jokaiselta vastaajalta täsmälleen samalla tavalla. Liitin kyselyn yhteyteen saatekirjeen, jossa oli yhteystietoni mahdollisia lisäkysymyksiä varten (LIITE 1).

Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui kysely, koska osa vastaajista oli juuri ehtinyt vaihtaa työpaikkaa, jolloin yhteisen ajan löytäminen pikaisella aikataululla tuotti hankaluuksia. Ensiksi ajattelin, että olisin ryhmähaastatellut työntekijöitä. Lopulta kyselyn valitsemista aineistonkeruumenetelmäksi puolsi esimerkiksi se, että ryhmähaastattelu tilanteessa voisi helposti käydä niin, ettei kaikkea tulisi sanottua ääneen. Joku vastaajista olisi saattanut olla koko ajan äänessä, jolloin muilla voi helposti jäädä sanomatta asioita, jotka muuten ehkä olisi tullut ilmi. Tiedonkeruu tapaani vaikutti myös se, että lähettämällä kyselyn sähköpostiin, annoin vastaajille mahdollisuuden rauhassa miettiä mitä haluaa sanoa. Lähetin kyselyn kuudelle työntekijälle ja kaikki vastasivat kyselyyn viikon sisällä. Kyselylomakkeen laatimiseen ja aineistonkeruuseen meni paljon aikaa. Oli erittäin haastavaa laatia kyselylomake niin, että kysymykset pysyisivät samaan aikaan sekä aiheessa että antaisivat mahdollisimman kattavan kuvan päiväkodin toimintaa ohjaavista käytännöistä. Aiheessa pysyminen kyselyä laatiessa tuotti vaikeuksia. Minun piti yhä uudelleen ja uudelleen palata tutkimuskysymyksiini ja miettiä tarkasti mitä haluan kyselylläni saada tietoon. Mitkä ovat tutkimuskysymysten kannalta tärkeitä ja olennaisia asioita, joita työntekijöiltä haluan tietää. Loppujen lopuksi kun laadin kyselylomakkeen tutkimuskysymysten ja teorian pohjalta, niin sain sen johdonmukaisemmin tehtyä.

4.4 Aineiston analysointimenetelmät

Aineiston analysointi on laadullisessa tutkimuksessa aineistolähtöistä (Kiviniemi 2001, 68). Lähdin analysoimaan keräämääni aineistoa sisällönanalyysia käyttäen. Sisällönanalyysi on yksi perusanalyysimenetelmistä, joita voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sen avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta, ja voidaan sanoa, että useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin, jos sisällönanalyysillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysia väljänä teoreettisena kehyksenä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.) Analysoidessani aineistoani olen poiminut vastauksista yhtäläisyyksiä ja eroja sekä tiivistänyt keräämääni aineistoa.

Aineiston analysoinnin yhtenä tavoitteena on löytää keskeiset perusulottuvuudet, jotka kuvaavat tutkittavaa kohdetta ja joiden varaan tutkimustulosten analysointi voidaan rakentaa (Kiviniemi 2010, 80). Aineiston analysointi oli yksi koko opinnäytetyöprosessini haastavimmista osuuksista. Keräämääni aineistoa oli mielenkiintoista lukea läpi, mutta aineistosta vain olennaisen asian poimiminen lopulliseen versioon oli haastavaa. Analysointi vei myös kaikkein eniten aikaa. Opinnäytetyössäni jaottelin kyselyn kysymykset opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiin ja teoriaan pohjautuen kolmeen teemaan. Analysoidessani vastauksia jaottelin vastaukset teemojen mukaan ja kokosin niistä muutaman kokonaisuuden tutkimuskysymysteni mukaan. Ensimmäiseen kokonaisuuteen poimin vastauksista niitä osia, jotka koskivat sitä, miten luontopainotteisuus ja ekologisuus näkyvät päiväkodin arjessa. Toiseen kokonaisuuteen poimin ne vastukset, jotka koskivat sitä, millaisia luontopainotteisuutta ja ekologisuutta tukevia käytäntöjä päiväkodissa on käytössä. Kolmanteen kokonaisuuteen kokosin hyvät käytännöt, joilla tuetaan luontopainotteisuuden ja ekologisuuden toteutumista päiväkodissa ja neljänteen kokonaisuuteen mahdollisesti toimimattomat käytännöt ja mahdollisesti kehitettävät käytännöt, joilla luontopainotteisuuden ja ekologisuuden toteutumista voisi lisätä. Näiden neljän kokonaisuuden ympärille kietoutui opinnäytetyöni aihe, Vihreä lippu liehuu ja luonto kutsuu päiväkotia Lipstikassa - kuvaus luontopainotteisuuden ja ekologisuuden näkymisestä päiväkodin arjessa.

5 TUTKIMUSTULOKSIA JA ANALYYSIÄ TULOKSISTA

Aukaisen seuraavaksi opinnäytetyössäni olleen kyselyn tuottamaa aineistoa ja saamiani tuloksia. Kyselyn alussa kartoitin kahden kysymyksen avulla vastaajien taustaa. Kysymysteni avulla selvitin sekä sen, millaista koulutusta työntekijät ovat saaneet luontopainotteisuuteen ja ekologisuuteen liittyen että millainen on vastaajan mielestä hyvä luontosuhde. Neljä kuudesta vastaajasta kertoi käyneensä ainakin Metsämörrikoulutuksen ja kaksi heistä lisäksi Nuppus- ja Mytys- koulutuksen ja muumihiihtokoulun sekä Luonnossa kotonaan koulutuksen. Kyselyyn vastanneiden työntekijöiden käsitys hyvästä luontosuhteesta oli aika yhtenevä. Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että hyvään luontosuhteeseen kuuluu luonnon kunnioittaminen ja luonnossa viihtyminen. Lähes jokaisessa vastauksessa hyvään luontosuhteeseen liitettiin myös ymmärrys luonnonsuojelusta, johon ei kuulu roskaaminen ja luonnon, kasvien ja eläinten vahingoittaminen tavalla tai toisella. Pari vastaajaa määritteli hyvän luontosuhteen seuraavasti:

”Mielestäni hyvään luontosuhteeseen kuuluu se, että lapsi viihtyy ja nauttii luonnossa olost, säällä kuin säällä. Arvostaa ja kunnioittaa luontoa, ei roskita eikä vahingoita luontoa muullakaan tavoin. Osaa käyttää luonnosta löytyviä voimavaroja.” (Vastaaja 5)

”... Luontoa voi tutkia, ihmetellä, katsella, kokeilla, tuntea sen eri olomuotoja sekä tutkia miten se muuttuu, mitä siellä on, mitä pitää varoa, mitä saa syödä/mitä ei, mitä kaikkea sieltä löytyy...” (Vastaaja 6)

Myös Tuomaala (2002) kuvaa hyvään luontosuhteeseen kuuluvan sen, että lapsen tuntiessa luonnon läheiseksi, hän haluaa toimia sitä säästäen. Hän sanoo, että lasten omakohtaiset kokemukset; havainnot, oivallukset ja elämykset, ovat avainasemassa luontosuhteen syntymisessä. Luontokasvatukseen kuuluu hänen mukaansa myös luontotietouden lisääminen eli lapsen tutustuessa luontoon hänen kysymyksiinsä vastataan. Tärkeää on antaa lapselle tilaisuus tutkia ja tehdä löytöjä itse. (Tuomaala 2002, 10.) Lipstikan työntekijät ovat selkeästi ymmärtäneet ja sisäistäneet hyvin sen, mitä hyvällä luontosuhteella haetaan. Ajattelen tämän johtuvan mahdollisesti siitä, että

Lipstikassa työskentelee ihmisiä, jotka ovat henkilökohtaisella tasolla hyvin kiinnostuneita luontokasvatuksesta ja ekologisuudesta. Lisäksi päiväkotitoiminta on suhteellisen pieni ja tiivis yhteisö, millä voi olla sellaisia vaikutuksia, että henkilökunnalla on hyvät ja avoimet välit keskenään, jolloin ideoiden ja ajatusten vaihto on luontevaa. Päiväkodille on myös nyt saatu kattava perehdyttämiskansio, jossa on selkeästi ja johdonmukaisesti määritelty toiminnan tavoitteet ja arvot, jotka ohjaavat toimintaa. Päiväkodin työntekijöistä yllättävän moni oli myös käynyt jonkinlaisia koulutuksia luontoon ja Metsämörritoimintaan liittyen, joten sillä on varmasti myös vaikutusta heidän käsityksiinsä hyvästä luontosuhteesta.

5.1 Luontopainotteisuus ja ekologisuus Lipstikan arjessa

Luontopainotteisuus ja ekologisuus näkyvät monella tapaa päiväkodin arjessa. Kaikki vastaajat mainitsivat niiden näkyvän erityisesti runsaana ulkoiluna ja retkeilyinä lähiympäristöön ja -metsään. Myös se, ettei päiväkodin pihalla ole valmiita leikkitelineitä, vaan luonto toimii liikuntasalina ja leikkikenttänä, mainittiin viidessä vastauksessa kuudesta. Luulen, että päiväkodin pihan yksinkertaisuuteen on vaikuttanut sekä taloudelliset syyt että turvallisuuteen vaikuttavat asiat. Päiväkotitoiminta on luontopainotteinen ja ekologinen, joten on mielestäni aivan ymmärrettävää, ettei pihalla ole valmiita leikkitelineitä, vaan luonto saa toimia leikkikenttänä. On rahan tuhlausta ostaa leikkitelineitä, kun lähimetsä antaa hyvät mahdollisuudet leikkiin siellä. Lisäksi riskit tapaturmiin on mielestäni vähäisemmät, kun ei ole kiipeilytelineitä ja liukumäkiä. Myös Tuomaala (2002) mainitsee luonnossa liikkumisen tärkeyden omassa teoksessaan. Hän sanoo luonnossa liikkumisen tukevan lapsen kokonaiskehitystä ja luonnon olevan ikään kuin jumppasali, jossa lapsi voi kiipeillä, hyppiä tai tasapinoilla, jolloin hänen motoriikkansa, koordinaatiokykynsä ja tasapainonsa kehittyvät. (Tuomaala 2002, 17–18.) Yksi vastaaja kuvasi luontopainotteisuuden näkyvän arjessa esimerkiksi näin:

”Retket lähiympäristöön, lähimetsään, ulkoillaan paljon, juhlat ulkona (kevät, jouluku, sadonkorjuu yms). Askarteluissa hyödynnetään luonnonmateriaaleja ja kierrätysmateriaaleja.” (Vastaaja 1)

Jätteiden lajittelu ja kierrättäminen sekä kierrätys- ja luonnonmateriaalien käyttö askarteluissa ja leikeissä tuli ilmi jokaisen vastaajan vastauksissa. Tämä kertoo mielestäni siitä, että työntekijät ovat sisäistäneet hyvin sen, mitä keinoja käyttämällä he voivat tuottaa entistä luontopainotteisempaa ja ekologisempaa päivähoitoa asiakkailleen. Täytyy olla myös niin, että työyhteisö on tiivis ja työntekijät vaihtavat ajatuksiaan säännöllisesti, koska huolimatta siitä, ettei kaikki ole käyneet mitään koulutuksia, niin jokaisessa vastauksessa mainittiin jätteiden lajittelu ja luonnon- ja kierrätysmateriaalien käyttö askarteluissa ja leikeissä osana päiväkodin arkea. Mielenkiintoinen tieto kahden vastaajan vastauksissa oli se, että lapset ja vanhemmat tuovat kotoaan päiväkodille kierrätysmateriaaleja erilaisiin tarkoituksiin. Esimerkiksi lakanoita tuodaan kankaan painantaan, verhoja roolivaatteiden tekemiseen, sanomalehtiä paperimassaan ja pahvia askarteluihin. Tuomaala (2002) muistuttaa, ettei luontokasvatus ole pelkkää kompostointia, kierrätystä tai jätteiden lajittelua, vaan siinä on loppujenlopuksi kyse vain yhdessäolosta, vuodenkierron -ja luonnonilmiöiden seuraamisesta. Luontokasvatuksessa on kyse elämän asenteesta ja niistä kaikista päivittäisistä valinnoista, joista arkemme koostuu. Vaikka Lipstikassa kiinnitetäänkin vastausten perusteella paljon huomiota lajitteluun, kierrättämiseen ja kompostointiin, niin siellä kiinnitetään tulosten mukaan huomiota myös luontoon, luonnonilmiöihin ja vuodenaikojen vaihteluihin. Viisi vastaajaa kuudesta mainitsi vastauksissaan sen, että lasten kanssa seurataan aktiivisesti säätä ja vuodenkiertoa mm. lumenmittauskepin ja sadevesimittarin sekä erilaisten lasten kanssa tehtyjen taulukoiden avulla. Myös aamutuokioilla ja pukemistilanteissa jokaisella osastolla keskustellaan säästä ja vuodenaajoista lasten kehitystason mukaisesti. Minua hämmästytti tutkimustuloksia läpi käydessä se, että luontopainotteisuus ja ekologisuus ovat niin kokonaisvaltaisesti läsnä joka osastolla päiväkodissa. Toki päiväkotitoiminta on suhteellisen pieni yksikkö, joten voi olla, että siksi on mahdollista toteuttaa yhdessä lasten kanssa niin monenlaisia käytäntöjä. Ehkä juuri päiväkodin pienenä mahdollistaa osittain kaiken tämän, mitä tutkimustuloksista selviää. Lisäksi tarvitaan mielestäni oikealla tavalla asennoitunut ja motivoitunut henkilökunta.

Yksi vastaajista sanoi luontokasvatuksen näkyvän päiväkodin arjessa niin, että perinteisiä päiväkodissa sisällä toteutettuja toimintoja siirretään ulos. Hän kuvasi, että päiväkodissa mm. erilaiset askartelut, kuten maalaaminen (talvella lumeen ja kesällä kukilla ym.), lautapelit, lauluhetket ja ruokailu keväästä syksyyn ulkona ovat osa luontopainotteisen päiväkodin arkea. Tämä vastaus laitoi minut miettimään, miksi näin

ei tehdä useammissakin päiväkodeissa? Kuinka mukava kokemus lapsesta olisi syödä ulkona, tai huomata, että kukasta saa väriä paperille. Vastaus tukee mielestäni Tuomaalan (2002) kuvausta siitä, kuten jo edellä mainitsin, että luontokasvatuksessa on kyse elämän asenteesta. (Tuomaala 2002, 10.) Vastausten perusteella uskallan sanoa, ettei vaadi loppujen lopuksi työntekijöiltä paljon enempää se, että luontopainotteisuus ja ekologisuus olisivat enemmän esillä myös muissa päiväkodeissa. Kyse on pienistä valinnoista arjessa. Lukiessani kyselyn tuloksia yhä uudelleen läpi peilaten niitä samalla teoriaan, ihmettelin sitä, kuinka yhteneviä ajatuksia ja toimintatapoja päiväkodissa on teorian kanssa.

Vastauksista kävi ilmi myös se, kuinka ekologisuus näkyy monella tavalla päiväkodin arjessa. Eniten huomiotani kiinnitti kuitenkin kaksi vastausta, joissa mainittiin, että päiväkodilla on käytössä paljon erilaisia huonekaluja ja tavaroita, kuten leluja, kirjoja ja pelejä, jotka on hankittu kierrättämällä. Suosalo, Tavasti, Van de Kreeke, Lehti ja Vannucchi (2008) kuvaavat teoksessaan sitä, kuinka ekologinen lastenkulttuuri arvostaa pientä ja vähäistä ja korostaa sitä, ettei lapsi tarvitse ylettömiä määriä materiaa ollakseen onnellinen (Suosalo & Tavasti & Van de Kreeke & Lehti & Vannucchi 2008, 12). Ehkä se, että päiväkodin johtajalla on pitkä kokemus päiväkotialalta, ja myös pari muuta samankaltaista päiväkotia, niin on edesauttanut siinä, että hän on saanut perehdytettyä työntekijät niin hyvin toimimaan haluamansa ideologian mukaisesti. Johtajan oma vankka osaaminen alalta on siis mahdollisesti vaikuttanut myös työntekijöiden työhön. Mielestäni seuraava lainaus tutkimustuloksista kuvaa hyvin sitä, miten luontopainotteisuus ja ekologisuus näkyvät päiväkodin arjessa, ja sitä, miten opinnäytetyössäni esille tuomani teoria kohtaa päiväkodissa käytössä olevien luontopainotteisuutta ja ekologisuutta tukevien käytäntöjen kanssa. Yksi vastaaja kuvasi näin:

”Lapset ovat oppineet miettimään, miten tavaroita voisi uusiokäyttää... Kaikki leikit onnistuvat lapsilla luonnostaan käyttäen luonnon- tai kierrätysmateriaaleja. Lapsi ei tarvitse hienoja leluja toteuttaakseen itseään...”
(Vastaaja 3)

5.2 Käytännöt joilla tuetaan luontopainotteisuutta ja ekologisuutta päiväkodissa

Wolff (2004) kirjoittaa artikkelissaan kestävän elämän perustuvan toisen ihmisen ja koko maapallon huomioon ottamiseen ja kunnioittamiseen (Wolff 2004, 23–24). Kuivanen (1999) puolestaan sanoo kestävän kehityksen takaamisen olevan meidän kaikkien asia, ja jotta kestävä kehitys voisi tapahtua, se vaatisi meiltä arvojen muutosta kohti kestävämpää elämäntapaa. Hänen mukaan olisi jo hyvä, että muuttaisimme kulutustottumuksiamme luonnonvaroja säästävämpään suuntaan ja alkaisimme vähentää kulutusta sekä suosia ekologisia tuotteita. (Kuivanen 1999, 6–8.) Lipstikassa on vastausten perusteella käytössä monenlaisia käytäntöjä, joilla he pyrkivät kohti kestävämpää kehitystä ja luontokasvatusta. Vastauksista erottui selkeästi kaksi osa-aluetta, joihin käytännöt jakaantuivat. Oli Vihreä lippuun ja ekologisuuteen painottuvia käytäntöjä, joilla pyritään kestäväan kehitykseen. Toiset vastaukset taas painottuivat selkeästi Metsämörriin ja luontopainotteisuuden näkymiseen päiväkodissa. Vastausten perusteella sain heti sellaisen kuvan, että päiväkodissa sekä lapsilla, aikuisilla että vanhemmilla on arvot ja asenne oikea. Johtunee varmaankin siitä, että päiväkotiin on vihdoin saatu kattava perehdyttämiskansio, joka kaikkien työntekijöiden on pitänyt lukea. Perehdyttämiskansiossa on määriteltä päiväkodin toimintaa ohjaavat arvot, jotka työntekijät ovat omaksuneet hyvin. Lisäksi työntekijöistä suurin osa oli käynyt koulutuksia, joista on varmasti ollut apua.

Vastausten perusteella Lipstikassa on tehty monia hyviä valintoja jotka ohjaavat lapsia kohti ekologisempaa elämää. Kaikissa vastauksissa mainittiin, että päiväkodilla on kulloisenkin Vihreä lippu teeman mukaisia tempauksia ja projekteja, joilla pyritään kohti ekologisuutta ja kestävä kehitystä. Jokainen vastaaja mainitsi vastauksissaan esimerkiksi valottomat päivät, vesivahdit ja automaattihanat, kierrättämisen ja jätteiden lajittelun. Vihreä lippu ohjelman teoriaan tutustuessani muistan lukeneeni lukuisista tavoista, jotka tukevat Vihreä lippu toimintaa, ja monia samoja tapoja on vastausten perusteella käytössä myös Lipstikassa. Se, että kaikki vastaajat ovat maininneet samoja Vihreä lippuun liittyviä asioita, niin vahvistaa käsitystäni siitä, että päiväkodissa todella toimitaan ohjelman mukaan. Kolmessa vastauksessa kuudesta mainittiin, että jäteruoan minimoimiseksi varsinkin uusien lasten, ja sellaisten lasten joista tiedetään, etteivät he syö paljoa, ruoka-annokset ovat aluksi aivan pieniä. Neljä vastaajaa kertoi, että ylijäänyt biojäte joko kompostoidaan tai johtaja vie sen toiseen päiväkotiinsa lampaille. Vastauksissa tuli ilmi myös monia pieniä, ehkä jopa yllättäviäkin tapoja, joilla ekologisuuteen pyritään. Niitä vastauksia lukiessa tuli mieleen, että harmi kun en ole

itse huomannut, että tuollaisilla pienillä teoilla saa paljon hyvää aikaan. Yksi vastaaja sanoi, ettei päiväkodissa huuhdella astioita lainkaan juoksevan veden alla ja pestään vain täysii koneellisia astioita ja pyykkiä. Toinen sanoi, että pyritään käyttämään pestäviä käsipyyhkeitä, jotta vältettäisiin paperisten käsipyyhkeiden käyttö. Tuosta mietin itse, että kumpi lieenee ekologisempaa, pyykin pesu koneella, jolloin kuluu vettä ja energiaa, kun pyykin kuivatuskin tulee ottaa huomioon kulutuksessa. Vai käyttää kertakäyttöisiä käsipyyhepapereita. Myös hygieenisyyttä mietin noiden pestävien käsipyyhkeiden kohdalla.

Luomi, Paananen, Viberg ja Virta (2010) kirjoittavat teoksessaan kestävän kehityksen tarkoittavan päiväkotikäikäisen lapsen kohdalla hyvin konkreettisia asioita, kuten sitä, että tutkitaan lähiympäristöä sekä opetellaan kestävämpiä arkikäytäntöjä. Heidän mukaan päiväkodin arki ja toiminta olisi hyvä järjestää muun muassa niin, että lapset päästettäisiin osallistumaan päätöksentekoon ja kestävän kehityksen työn toteuttamiseen. Kestävä kehitys päiväkodin arjessa ei heidän mukaan ole mikään ylimääräinen osa, vaan sen tulisi kuulua olennaisena osana päiväkodin arkeen ja näkyä koko päiväkodin toimintakulttuurissa. (Luomi & Paananen & Viberg & Virta 2010, 9.) Suosalo ja Tavasti (2008) puolestaan kuvaavat kestävän kehityksen ekologisen ulottuvuuden näkyvän päiväkodin arjessa esimerkiksi materiaalien valinnassa ja muissa ekologisesti kestävässä valinnoissa (Suosalo & Tavasti 2008, 11). Kaikista vastuksista kävi ilmi se, että lapset ovat aktiivisia toimijoita ja päätöksentekijöitä päiväkodissa. He ovat mukana muun muassa Vihreä lippu toiminnassa, jossa yhdessä lasten kanssa suunnitellaan ja toteutetaan toimintaa kulloisenkin teeman mukaisesti. Mielestäni vastauksista kävi selkeästi ilmi se, että Lipstikassa on tehty monia pieniä ja hyviä valintoja sen eteen, että kaikki päiväkodilla toimisivat mahdollisimman ekologisesti. Uskon työntekijöiden koulutusten edesauttaneen siinä, että kaikki päiväkodissa pyrkivät toimimaan ekologisesti. Itsekin joitakin koulutuksia käyneenä voin sanoa sen, että niistä aina jotakin oppii. Vihreä lippu ohjelman teoriaa lukiessa ja vastauksia vertaillen sain sellaisen kuvan, että päiväkodilla todella panostetaan Vihreä lippuun. Itse ajattelin teoriaan tutustuessani, ettei Vihreä lippu toiminta anna oikeastaan vaihtoehtoa edes toimia aiheeseen panostamatta, koska kaikki, toimintasuunnitelmasta loppukartoitukseen saakka, täytyy hyväksyttää Suomen Ympäristökasvatuksen Seuralla. Kaikki vastaajat myös mainitsivat sen, että materiaali valinnoissa kiinnitetään huomiota ekologisuuteen ja sen takia suositetaan luonnonmateriaaleja ja kierrätysmateriaaleja niin askarteluissa kuin leikeissä. Yksi vastaajista kuvasi näin:

”Ekologisuus otetaan huomioon jätteiden lajittelulla ja kierrättämisenä (esim. ruokapakkauksien pahvien ja wc-paperirullien käyttäminen askarteluissa, muovisten rasioiden: jauheliharasiat, rahka-astiat käyttäminen säilytysastioina.)... (Vastaaaja 2)

Selkeästi myös luontopainotteisuuden näkymiseen arjessa, on päiväkodissa käytössä monia käytäntöjä. Suosalon ja Tavastin mukaan sekä lapsille että aikuisille luontoelämykset, yhteiset retket, leikit ja laulut ovat aineettomia tapoja ruokkia mieltä ja lähiluonto tarjoaa materiaalia itseilmaisulle, hiljentymiselle ja leikille. (Suosalon & Tavasti 2008, 11). Myös luonto monine mahdollisuuksineen tuli ilmi moneen kertaan kaikissa vastauksissa. Luonnolla on suuri rooli, kun pyritään mahdollisimman luontopainotteisen ja ekologisen päivähoidon tuottamiseen. Lipstikassa luonto on läsnä joka päivä. Vastauksista kävi ilmi, että päiväkodissa ulkoillaan päivittäin paljon ja retkeillään joka viikko. Itsellä ajatuksia herätti se, että jos päiväkodissa todella ulkoillaan päivittäin säällä kuin säällä, niin kuinka paljon päiväkodissa esimerkiksi askarrellaan lasten kanssa. Vastauksissa kyllä tosin mainittiinkin siitä, että päiväkodissa tehdään ulkona monia sellaisia asioita, joita tavallisesti tehdään sisällä. Askartelu mainittiin yhtenä tällaisena toimintana. Luonnossa liikutaan, leikitään, pelataan ja opitaan uusia asioita lasten kanssa. Itse mietin, että ehkä juuri sen takia, kun päiväkodin sijainti antaa luonnon hyödyntämiseen niin hyvät mahdollisuudet, niin sitä paljon myös hyödynnetään. Kaikki vastaajat mainitsivat sen, kuinka päiväkodissa ulkoillaan runsaasti säällä kuin säällä ja tehdään retkiä lähimetsään ja -ympäristöön. Kaksi vastaajaa mainitsi, että esikoululaisilla on käytössä itse tehdyt luontovihkot, joihin kerätään havaintoja luonnosta ympäri vuoden, kirjataan ylös sääolosuhteita ja sitä, mitä luonnossa tapahtuu eri vuodenaikoina. Esikoululaiset pitävät myös kirjaa metsän eläimistä.

Cantell (2004) kuvaa Metsämörriin olevan metsässä asuva leikki- ja satuhahmo, joka opettaa lapsille luonnon suojelua. Hän on myös luonnon kunnioittamisen vertauskuva. (Cantell 2004, 126.) Kolme vastaajaa kertoi, että päiväkodissa luonnossa seikkaillaan ja leikitään paljon, ja leikkeihin on monesti sisällytetty myös asiatietoa esimerkiksi luonnosta ja eläimistä. Metsämörri on sisällytetty myös moniin opetustilanteisiin, joissa lapsille opetetaan muun muassa luonnonsuojelua ja luonnon kunnioittamista. Mörriretkiä tehdään viikoittain ja näillä retkillä lapset ovat oppineet, ettei luontoa saa

vahingoittaa. Yksi vastaaja kuvasi kuinka lapset ovat valtavan innostuneita ja kiinnostuneita Metsämörristä, ja etsivät retkillä luonnosta viestejä Metsämörriltä. Luulen, että työntekijöiden taustalla oleva Metsämörriohjaajan koulutus on vaikuttanut siihen, että lapsetkin ovat niin innostuneita mörristä. Kuten teoriassa kävi ilmi, niin Metsämörri on leikki- ja satuhahmo, joten varmasti työntekijät ovat saaneet koulutuksesta paljon vinkkejä, kuinka toimia lasten kanssa niin, että heidät saa innostumaan ja kiinnostumaan Metsämörristä. Toinen vastaaja kertoi, kuinka päiväkodilla järjestetään erilaisia kampanjoita, kuten roskien keruu teidenvarsilta-kampanja, luonnon suojelemiseksi. Kahdesta vastauksesta kävi ilmi, että vaikka työntekijät ovat käyneet Metsämörriohjaajan koulutuksen, niin päiväkodissa ei toteuteta mörritoimintaa ihan samalla tavalla kuin koulutuksessa opetettiin. Vastaajat kertoivat, että päiväkodissa on kehitetty Metsämörritoimintaa omannäköiseksi niin, että on annettu vähemmän painoarvoa historialle, juurille ja perinteille, kun taas lasten omille havainnoille ja leikille annetaan aikaa.

5.3 Hyvät luontokasvatusta ja ekologisuutta tukevat käytännöt Lipstikassa

Välttääkseni turhaa käytäntöjen toistoa, päätin vastausten perusteella kirjata tähän osioon laajempina kokonaisuuksina sellaisia hyviä käytäntöjä joilla pyritään ideologian mukaisen päivähoidon tuottamiseen Lipstikassa. Kyselyyn vastanneiden työntekijöiden mielestä kaikki heillä käytössä olevat käytännöt ovat hyviä. Vain kahdesta käytännöstä kaksi vastaaja oli sitä mieltä, että ne ovat hyviä, mutta vielä kehitettäviä käytäntöjä. Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että luontokasvatus ja ekologisuus näkyvät päiväkodissa monella eri tavalla, ja ovat toimiva ja luonnollinen osa arkea. Sekä työntekijät, että lapset ovat sisäistäneet ideologian hyvin ja toimivat sen mukaan. Tutkimustulosten perusteella voin sanoa, että päiväkodissa on käytössä paljon hyviä käytäntöjä. On helppo yhtyä vastaajien mielipiteeseen monista hyvistä käytännöistä, mutta sitä mietin, että mistä he ovat kaikki nämä hyvät käytännöt oppineet. Varmasti Vihreä lippu ohjelmaan osallistumalla on tullut monia käytäntöjä jäädäkseen. Lisäksi kun neljä työntekijää kuudesta on käynyt Metsämörriohjaajan koulutuksen, niin sekin on varmasti antanut monia hyviä käytäntöjä arkeen. Yksi vastaaja kirjoitti, että johtaja on perehdyttänyt heitä toimintaan ja työkaverit ovat antaneet hyviä vinkkejä siitä, mistä

saa lisätietoa. Lisäksi se, että hän on itse todella kiinnostunut ideologiasta ja sen toteuttamisesta, niin mielellään sitä ottaa itsekkin asioista selvää.

Tutkimustenkin mukaan ruoan terveellisyys, maku ja turvallisuus ovat kuluttajien mielestä suurimmat motivaattorit, miksi luonnonmukaisia raaka-aineita käytetään (Lahti 2012, 38–39). Vastausten perusteella sain kuvan, että ruoan laatuun ja terveellisyyteen, sekä jäteruoan määrään kiinnitetään arjessa paljon huomiota. Päiväkodissa valmistetaan ruoka itse, pääosin luonnonmukaisesti tuotetuista raaka-aineista. Kolme vastaajaa kuvasikin sitä, että kun ruoka valmistetaan itse omassa keittiössä, niin esimerkiksi tilanteet, joissa lapsia yllättäen sairastuu, voidaan huomioida myös ruoan määrässä. Tällöin jäteruokaa tulee todennäköisesti vähemmän. Neljä työntekijää mainitsi myös oman kasvimaan pidon ja hoidon päiväkodin pihalla yhdessä lasten kanssa.

Käytännössä ympäristö- ja luontokasvatus näkyy kaikkialla päiväkodissa. Askartelumateriaaleissa suositaan suoraan luonnosta saatavia ja kierrätettäviä materiaaleja, kuten sammalta, oksia, käpyjä, kiviä, muro- ja puuropaketteja, wc-paperirullia ja viili- ja rahkapurkkeja. Kierrätettäviä materiaaleja saadaan myös lasten kotoa ja työntekijöiltä. Lipstikassa myös painotetaan lasten omaehtoiseen leikkiin, ulkoiluun, retkeilyyn sekä vuodenaikojen vaihtelun ja sään seuraamiseen. Pihalla ei ole valmiita kiipeilytelineitä tai liukumäkiä, vaan lapsia kannustetaan muun muassa luontoliikuntaan. Keväästä syksyyn syödään pääasiassa ulkona ja kaikki päiväkodin juhlat pidetään ulkona ympäri vuoden. Kolme vastaajaa mainitsi myös, että retkille pyritään aina menemään kävellen tai pyöräillen, jolloin säästetään matkakustannuksissa.

Veden ja energian säästö on osa jokapäiväistä toimintaa. Turhat valot sammutetaan, kuivauskaapit ja pesukoneet täytetään täyteen eikä laiteta vajaita koneita käyntiin. Yksi vastaajista kuvasi, ettei kuivauskaapissa kuivata laisinkaan iltapäivällä kastuneita vaatteita. Käsien pesussa veden kulutuksen vähentämiseen on pyritty vaikuttamaan automaattihanoilla. Kertakäyttöisten tavaroiden käyttö on rajoitettua ja mieluummin suositaan kestävämpiä vaihtoehtoja, kuten pestävät käsipyyhkeet wc-tiloissa. Vanhempia ja lapsia on opastettu, että retkelle eväät pakataan rasioihin ja juoma pulloon eikä kertakäyttöisiin kääreisiin ja mehutetroihin. Neljässä vastauksessa kuudesta kävi myös ilmi, että vanhempia on pyydetty tuomaan päiväkodin juhliin omat astiat, jolloin välttyään toisaalta kertakäyttöisten astioiden käyttämiseltä ja toisaalta veden ja energian kulutukselta, kun astioita ei tarvitse juhlien jälkeen pestä päiväkodilla. Vastauksista kävi

myös ilmi, että päiväkodilla on käytössä ns. vedenvahdit ja valonvartijat, 5-6 -vuotiaat päiväkotilaiset, jotka kiinnittävät huomiota veden kulutukseen ja sammuttelevat turhia valoja. Näistä käytössä olevista hyvistä käytännöistä monet ovat sellaisia, joihin tutustuin Vihreä lippu ohjelman teoriaa opiskellessani. Selkeästi työntekijät ovat siis hyvin sisäistäneet Vihreä lippu ohjelman tarkoituksen ja osaavat soveltaa sitä päiväkodin arjessa.

Jätteiden lajitteluun osallistuvat päiväkodissa kaikki. Lapsille opetetaan miten pahvi, lasi, muovi ja metalli lajitellaan erikseen. Pahville ja muoville on omat astiat joka osastolla, jolloin lasten kanssa on helpompi lajittelua toteuttaa. Yksi vastaaja kuvasikin, että toisinaan jätteiden lajittelu ja uusiokäyttö lasten kanssa sujuu paremmin, mutta kehitettävää vielä on. Patterit kerätään erikseen laatikkoon. Jos lapsilla jää ruokaa syömättä, he laittavat yli jääneen ruoan itse biojäteastiaan, joka tyhjennetään joko päiväkodin kompostiin tai johtaja vie lampaalleen toiseen päiväkotiin.

Erityisesti Vihreä lippu-tavoista työntekijät olivat sitä mieltä, että ne ovat hyviä ja toteutuvatkin lähes kaikessa mitä päiväkodissa tehdään. Vihreä lippua pidetään kunniasiana ja sen eteen tehdään todella töitä. Neljä vastaajaa kuudesta sanoi, että Vihreä lippu tavat ovat todella hyviä ja toimivat hienosti, mutta kehitettävää siinä on aina, koska uudet teemat vaativat taas erilaista paneutumista asiaan. Vastaajat painottivat sitä, että lapset ovat aktiivisesti mukana kulloisenkin Vihreä lippu teeman mukaisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Mielestäni on hienoa, ja ehkä jopa hieman yllättävää, että ekologisuus ja luontopainotteisuus on onnistuttu ottamaan huomioon niin monessa asiassa päiväkodissa. On kiinnitetty huomiota siihen, että ruoka on laadukasta ja terveellistä, energian ja veden kulutukseen kiinnitetään monella tavalla huomiota, jätteet lajitellaan, kompostoidaan ja kierrätetään, ja mahdollisimman paljon käytetään luonnosta saatavia materiaaleja. Lasten kanssa tehdään paljon kaikenlaista. On retkiä ja tapahtumia, järjestetään erilaisia juhlia ulkona ja vanhemmatkin on otettu mukaan toimintaan. Kuten jo aikaisemmin kirjoitin, niin itse en ole koskaan aikaisemmin tällaisesta päiväkodista kuullutkaan, joten tämä on ollut erityisen mielenkiintoinen ja antoisa matka tällaiseen maailmaan. Ihmettelen vain sitä, miten työntekijöillä riittää aika kaiken tämän toteuttamiseen.

5.4 Kehitettävät käytännöt päiväkotikierrätyksessä

Kahdesta käytännöstä tuli palautetta, että ne ovat hyviä, mutta hieman toimimattomia. Yksi vastaaja kuvasi kierrättämisen olevan sinällään hyvä käytäntö, ja sitä toteutetaan, mutta parantamisen varaa siinä vielä on. Toinen sanoi, että kierrättämistä ja kompostointia voisi opetella lasten kanssa vielä enemmän. Yritin itse miettiä, mistä voisi johtua, että nämä kaksi asiaa ovat hieman toimimattomia. Ensimmäisenä tuli mieleen aika. Onko tarpeeksi aikaa arjessa, kaiken muun keskellä, opettaa lapsille kierrättämistä ja lajittelua, koska ne molemmat vaativat kyllä hyvän perustelun miksi näin tehdään, jotta lapset oppisivat. Vastauksista ei käynyt ilmi se, että näitä kahta asiaa olisi opetettu lapsille esimerkiksi leikkien ja pelin muodossa. Voisi olla, että lapset ymmärtäisivät näiden idean paremmin, jos se esitettäisiin heille luonnollisella tavalla oppia. Mielestäni oli hieman yllättävää, että vastaajien mielestä kaikki heillä käytössään olevat käytännöt on hyviä, ja vain muutamien tapojen toteutuksessa olisi parantamisen varaa. Toki ymmärrän sen, että miksipä huonoa käytäntöä edes toteutettaisiin.

Vihreä lippu tavoista yksi vastaaja sanoi, että niissä on aina parantamisen varaa. Hän kertoi että joskus voi jäädä tekemättä joku Vihreä lippuun liittyvä asia esimerkiksi sen takia, että lumet ehtivät sulaa tai on liian lauha talvi. Niitä käytäntöjä ei siis koettu toimimattomiksi tai kehitettäviksi, mainittiin vain, ettei sillä saralla voi koskaan olla liian hyvä. Vihreä lippu teoriaan tutustuessani voin kyllä yhtyä tämän yhden työntekijän mielipiteeseen:

”Vihreä lippu on asia, jossa on aina kehitettävää ja parannettavaa, siitä ei täydellistä saakaan kun tarkoitus on aina kehittyä tässä.” (Vastaaja 6)

6 POHDINTA

Mielestäni kyselyn avulla sain todella hyvän kuvan päiväkodin arjesta ja oli ilahduttavaa huomata, kuinka kaikkien työntekijöiden vastaukset olivat niin yhteneviä. Silloin kun idea opinnäytetyöstä syntyi, niin päiväkodilla ei ollut käytössä minkäänlaista perehdyttämiskansiota, josta olisi käynyt ilmi, mitä kyseisen päiväkodin tuottamalla päivähoidolla haetaan. Arvelen vastausten samankaltaisuuteen vaikuttaneen juuri sen, että nyt työntekijöillä on kaikilla tiedossa selkeät arvot, joihin päivähoidolla pyritään. Lisäksi johtajan vahva, määrätietoinen ja osaava ote luontopainotteisuuden ja ekologisuuden näkymiseen päiväkodin arjessa on varmasti osaltaan vaikuttanut siihen, että työntekijät ovat asian sisäistäneet.

Olen pyrkinyt opinnäytetyötä tehdessäni rehellisyyteen sekä yleiseen huolellisuuteen ja tarkkaavaisuuteen. Opinnäytetyöni alussa olen hakenut työlleni tarvittavan tutkimusluvan päiväkodin johtajalta ja tehnyt myös hankkeistussopimuksen. Lipstikan työntekijöille lähettämäni kyselyn aineisto ei ole ollut muiden kuin minun halussa ja opinnäytetyöni valmistuessa hävitän aineiston asianmukaisella tavalla.

Mielestäni opinnäytetyöni aiheen valinta oli helppoa sen ajankohtaisuuden takia. Silloin kun päätin tehdä opinnäytetyön tästä aiheesta, sain siitä kiitosta päiväkodin työntekijöiltä. Olen tyytyväinen siihen, että työntekijät olivat alusta asti halukkaita yhteistyöhön kanssani ja osallistuivat mielellään kyselyyn, vaikka yksi oli kerinnyt jo vaihtaa työpaikkaa ja toinen juuri tullut taloon. Omat haasteensa kyselyn toteutukseen toivat juuri edellä mainitsemani asiat, mutta sain kuitenkin vastaukset kaikilta joille kyselyn lähetin. Nyt kun opinnäytetyö on tehty, niin voin sanoa, että olisi ehkä sittenkin pitänyt käyttää erilaista aineistonkeruumenetelmää. Kolmen työntekijän vastauksissa kuudesta oli joitakin kohtia, joihin ei oltu vastattu ollenkaan. Jos olisin esimerkiksi yksilohaastatellut työntekijöitä, olisin saattanut saada jokaiseen kysymykseen vastauksen, tai ainakin vastaajilla olisi ollut helpompi esittää lisäkysymyksiä. Yksilohaastattelussa olisin myös poissulkenut sen, ettei vastauksiin olisi vaikuttanut muiden työntekijöiden mielipide, niin kuin esimerkiksi ryhmähaastattelu tilanteessa olisi saattanut käydä. Sen takia päädyinkin kyselyyn, ettei joku vastaajista jää vähemmälle huomiolle, niin kuin ryhmähaastattelu tilanteessa olisi saattanut käydä.

Haastavaa opinnäytetyön tekemisessä oli se, etten halunnut oman ääneni kuuluvan työntekijän roolissa työssäni ollenkaan. Olen siis kyseisessä päiväkodissa töissä. Silloin kun opinnäytetyön päätin tästä aiheesta tehdä, en vielä ollut työntekijä, ja valitsin silloin linjaksi olla vain ulkopuolinen tutkija. Myöhemmin kun sain paikan työntekijänä, niin osoittautui haastavaksi tehdä opinnäytetyötä ilman, että lisäisin siihen sellaista tietoa, jolle ei olisi ollut muuta perustetta kuin oma näkemykseni. Mielestäni kuitenkin onnistuin hyvin siinä, etten tuonut omia näkemyksiäni esille työntekijänä. Ajattelen nyt, että ehkä, jos olisin tosiaan ollut vain ulkopuolinen tutkija, niin olisin osannut laatia kyselylomakkeesta monipuolisemman ja vielä kattavamman. Nyt kun itse on sisällä talossa, ja tietenkin sisäistänyt ideologian ja toimintaa ohjaavat arvot, niin oli haastavaa nähdä toiminta ulkopuolisen silmin ja sen mukaan laatia kyselylomake. Mielestäni onnistuin kuitenkin laatimaan sellaisen kyselylomakkeen, jolla sai mahdollisimman kattavan kuvan toimintatavoista ja päiväkodin arjesta ylipäätään.

Opinnäytetyötäni tehdessä olen oppinut monenlaisia uusia asioita. Olen saanut pienen kosketuksen tutkijan maailmaan ja hahmottanut sen, kuinka haasteellista tutkimuksen tekeminen kaiken kaikkiaan on. Opinnäytetyön tekeminen oli pitkä ja aikaa vievä prosessi. Olin jotenkin kuvitellut, että saisin työni valmiiksi nopeammalla aikataululla, kuin mitä se loppujen lopuksi valmistui. Opinnäytetyöni valmistumiseen vaikutti paljon se, että olen ollut koko prosessin ajan töissä, eikä aikaa työn tekemiseen näin ollen ole ollut paljon muulloin kun viikonloppuisin. Vaikeaa oli myös se, kun välillä oli pitkiä taukoja työn tekemisessä, niin oli aina työlästä saada kiinni siitä, mihin on viimeksi lopettanut.

Matka tähän on ollut pitkä, ajoittain haastava, mutta erittäin antoisa. Olen saanut tutustua erilaiseen päiväkotiin, jossa luonnolla ja ekologisuudella on suuri rooli. Toivon tästä opinnäytetyöstä olevan hyötyä sekä Lipstikassa että muissa päiväkodeissa, oppilaitoksissa ja kouluissa, joissa luontopainotteisuus ja ekologisuus ovat ohjaavina arvoina. Toivottavasti moni saa opinnäytetyöstäni vinkkejä omaan työskentelyyn näiden aiheiden parissa.

Haluan esittää kauniin kiitokseni erityisesti päiväkoti Lipstikan työntekijöille, jotka vastauksillaan mahdollistivat opinnäytetyöni tekemisen ja ohjaaville opettajilleni Sari Leppälälle ja Sari Kähköselle saamastani laadukkaasta ohjauksesta sekä positiivisesta

kannustuksesta opinnäytetyöni eri vaiheissa. Lisäksi haluan kiittää perhettäni ja ystäviäni, jotka ovat tukeneet ja kannustaneet minua koko opinnäytetyöprosessin ajan.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. WS Bookwell Oy, Juva
- Cantell, Hannele 2004. Ympäristökasvatuksen käsikirja. WS Bookwell Oy, Juva.
- Helsingin yliopisto 2013. Ympäristökasvatus. Palmerin puumalli-kuva haettu 10.3.2013. <<http://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/ymparistokasvatuksen-teorioita/puumalli/>>
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2010. Tutki ja kirjoita. Kariston kirjapaino Oy, Hämeenlinna
- Hujala, Eeva & Puroila, Anna-Maija & Parrila-Haapakoski, Sanna & Nivala, Veijo 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä
- Joensuu, Marjut 2004. Vihreä lippu liehumaan! - päiväkotien ja koulujen ympäristöohjelma. Teoksessa Cantell, Hannele (toim.). Ympäristökasvatuksen käsikirja. WS Bookwell Oy, Juva.
- Jyväskylän yliopisto 2013. Laadullinen tutkimus. Luettu 26.5.2013. <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>>
- Kestävä kehitys 2013. Kestävä kehitys. Päivitetty 12.9.2012. Luettu 23.2.2013. <<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=419418&lan=FI>>
- Kiviniemi, Kari 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä. 68–84
- Kiviniemi, Kari 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. WS Bookwell Oy, Juva. 70–85
- Kronqvist, Eeva-Liisa 2011. Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen tausta. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. WS Bookwell Oy, Juva
- Kuivanen, Tuula 1999. Vihreät silmälasit, toimi ympäristövaikuttajana. WSOY, Porvoo

- Lahti, Matleena 2012. Luomuruokaa lapselle, vauvaperheen keittokirja. Kustannusosakeyhtiö Moreeni, Vantaa
- Luomi, Annukka & Paananen, Johanna & Viberg, Katja & Virta, Laura 2010. Keke päiväkodissa, kestävän kehityksen opas. Luettu 7.3.2013 <http://www.4v.fi/files/4679/Keke_paivakodissa.pdf>
- Meidän Perhe 2009. Näin rohkaiset lasta leikkimään. Päivitetty 3.8.2009. Luettu 6.3.2013.<http://www.meidanperhe.fi/artikkeli/teemat/kasvatus/nain_rohkaiset_lasta_leikkimaan>
- Mikä Vihreä lippu? Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry 2013. Päivitetty 19.12.2012. Luettu 18.1.2013. <<http://www.vihrealippu.fi/vl/mika>>
- Nikkinen, Irja 2001. Metsämörri. Kirjakas Ky, Nurmijärvi.
- Oulun kaupunki, sosiaali- ja terveystoimi, päivähoito ja perhetyö 2006. Päivähoidon kestävän kehityksen toimintaohjelma. Oulun kaupungin painatuskeskus, Oulu. Luettu 6.3.2013.<http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=dc2a6433-91cc-444c-89f4-49485243b574&groupId=112792>
- Pöyskö, Kaisu 2012. Varhaiskasvatussuunnitelma, päiväkotia Lipstikka. Päivitetty 29.4.2012. Luettu 5.3.2012. Aineisto on tekijän hallussa.
- Raittila, Raija 2011. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Bookwell Oy, Juva
- Sosiaaliportti 2013. Varhaiskasvatus ja päivähoito. Päivitetty 31.10.2012. Luettu 7.3.2013.<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/varhaiskasvatus_ja_paivahoito/>
- Suomen ympäristökasvatuksen seura Ry 2013. Mitä ympäristökasvatus on? Päivitetty 2.1.2012. Luettu 7.3.2013. <<http://www.ymparistokasvatus.fi/mita-ymparistokasvatus-on>>
- Suosalo, Anu & Tavasti, Annika & Van de Kreeke, Keanne & Lehti, Piia & Vannucchi, Andrea 2008. Lasten Aurinkovuosi, opas ekologiseen lastenkulttuuriin. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä
- Tuomaala, Tuija & Myyryläinen, Maija 2002. Luonto tutuksi. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi. Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä

- Vähänen, Leena 2004. Leikkiminen opettaa. Teoksessa Hintikka, Maija & Helenius, Auli & Vähänen, Leena. Leikistä totta, omaehtoisen leikin merkitys. Karisto Oy, Hämeenlinna. 41–57
- Vähänen, Leena 2004. Mitä on omaehtoinen leikki? Teoksessa Hintikka, Maija & Helenius, Auli & Vähänen, Leena. Leikistä totta, omaehtoisen leikin merkitys. Karisto Oy, Hämeenlinna. 41–57
- Wolff, Lili-Ann 2004. Kohti kestäväää kehitystä. Teoksessa Cantell, Hannele (toim.). Ympäristökasvatuksen käsikirja. WS Bookwell Oy, Juva
- Ympäristö 2013. Kestävä kehitys. Päivitetty 1.3.2013. Luettu 6.3.2013.
<<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=310096>>

LIITELUETTELO

LIITE 1. Saatekirje

LIITE 2. Kyselyn kysymykset

Saatekirje

Hei!

Olen sosionomi-opiskelija Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyöni aiheesta luontokasvatus päiväkotit Lipstikassa. Opinnäytetyöni tavoitteena on kartoittaa millaisia luontokasvatusta ja ekologisuutta tukevia käytäntöjä päiväkodissa on käytössä, mitkä niistä ovat hyviä ja onko joitakin toimimattomia tai mahdollisesti vielä jotakin mitä voisi lisätä.

Toteutan aineistonkeruuni perehtymällä päiväkodilla jo olemassa olevaan perehdyttämiskansioon ja lähettämällä Lipstikan työntekijöille kyselyn sähköpostitse. Kysely toteutetaan toukokuun 2013 aikana. Annan vastaajille viikon verran aikaa vastata kysymyksiin.

Vastaukset muodostavat opinnäytetyöni tutkimusaineiston ja säilytän tutkimusaineistoa vain opinnäytetyön valmistumiseen saakka, jonka jälkeen kyselyaineistot hävitetään. Vastauksia käsitellään luottamuksellisesti, eikä vastaajan nimeä mainita opinnäytetyössä.

Kiitän teitä jo etukäteen osallistumisestanne kyselyyn!

Ystävällisin terveisin

Liisa Siurua

Sosionomi (AMK) - opiskelija

Kyselyn kysymykset

Opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiksi valitsin seuraavat;

1. Miten luontopainotteisuus ja ekologisuus näkyvät päiväkodin arjessa?

Millaisia luontopainotteisuutta ja ekologisuutta tukevia käytäntöjä päiväkodissa on käytössä? Ja mitkä näistä käytännöistä ovat hyviä, onko toimimattomia tai jotakin mitä voisi lisätä?

Olen jaotellut kysymykset opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiin pohjautuen kolmeen teemaan, jotka ovat luontokasvatus ja ekologinen lastenkulttuuri, metsämörri-pedagogiikka ja Vihreä lippu. Laadin kysymykset kartoittaakseni mitä hyviä, toimimattomia ja kehitettäviä luontokasvatusta ja ekologisuutta tukevia käytäntöjä teillä on päiväkodissanne käytössä.

Opinnäytetyössäni ei mainita vastaajien nimiä, eikä muitakaan henkilötietoja. Kyselystä saadun aineiston säilytän vain opinnäytetyöni tekemisen ajan, jonka jälkeen se hävitetään.

TAUSTAIETOJA

1. Millaista koulutusta olet saanut luontokasvatukseen ja ekologisuuteen liittyen? (etsämörri, muumihiihtokoulu, jne.)

Teemat:

LUONTOKASVATUS JA EKOLOGINEN LASTENKULTTUURI

1. Millainen on mielestäsi hyvä luontosuhde?

2. Millaisin menetelmin tai toimintamallein (pelit, leikit, opetus, tms.) päiväkodissanne opetetaan lapsille luontotietoutta ja annetaan mahdollisuus hyvän luontosuhteen luomiseen?

3. Miten päiväkodissanne kiinnitetään lasten kanssa huomiota vuodenaikojen vaihteluun ja luonnonilmiöihin? Entä miten toteutetaan luontoliikuntaa ja tuetaan lasten omaa tekemistä?
4. Onko luontokasvatus toimiva ja luonnollinen osa päiväkotinne arkea? Jos ei, niin miksi ei, ja miten sitä voisi vielä kehittää?

METSÄMÖRRI-PEDAGOGIIKKA

1. Miten päiväkotinne lapset suhtautuvat Metsämörriin, luonnonsuojeluun ja luonnon kunnioittamiseen sekä ulkoiluun säällä kuin säällä ympäri vuoden? Millaisin keinoin edellä mainitsemiini asioihin päiväkodissanne kiinnitetään huomiota?
2. Onko Metsämörritoiminta toimiva luontopainotteisuutta tukeva käytäntö päiväkodissanne? Jos ei, niin miten sitä voisi mahdollisesti kehittää?

VIHREÄ LIPPU

1. Millaisin tavoin Vihreä lippu toimintaa käytännössä toteutetaan päiväkodissanne? Ja miten lapset ja henkilökunta osallistuu Vihreä lippu -käytäntöjen suunnitteluun ja toteutukseen?
2. Millaisin toimintatavoin päiväkodissanne kiinnitetään huomiota veden -ja energian kulutukseen ja jätteiden (biojäte, metalli, lasi, kartonki, pahvi ym.) vähentämiseen ja kierrättämiseen?
3. Miten toimivia Vihreä lippu tavat ovat päiväkodissanne? Jos ne eivät toimi, niin miksi ei? Ja olisiko jotakin kehitettävää?

Jos mieleesi tulee jotain muuta teemoihin liittyvää kommentoitavaa, voit vapaasti lopuksi tuoda asioita esille.

Lähetäthän vastauksesi minulle sähköpostitse viimeistään 6.5.2013 mennessä osoitteeseen liisa.suurua@edu.tokem.fi

Kiitos vastauksistasi!